

Pedagogika ajaloo konspekt.

K3D22.3

E. Kull

A. K. U. K. S.

Pedagoogika ajaloo loengute konspekt.

I. Pedagoogika ajaloo aine ja ulesanne.

Pedagoogika ajaloo aineks on kasvatusliste aadete ja paleuste areng aastasadade jooksul.

Nagu kõik siin ilmas sünnib, kasvab, oitseb, annab elu uutele vosudele, siis kaheleb ja sureb, nii on lugu ka kasvatusliste aadete ja paleustega: ajade voolul ühed tekivad, teised kaovad, muutuvad vasted kasvatuslikele siinile ja sellele abinõudele, lapse, kui kasvatusobjekti peale j.n.e. Kogu see protsess vajab ja vaarib tunnetamist ning uurimist. Arusaadav, et pedagoogika ajalugu ei saada jagada üksikuid vaateid ühe või teise koolimuse üle, vaid peab piirduma nende õpetustega, mis on välja kujunenud terveks süsteemiks.

Selleparast võiks ka öelda, et pedagoogika ajaloo aineks on kasvatussüsteemide arenemislugu.

II. Pedagoogika ajaloo õppimise tähtsus.

Pedagoogika ajaloo õppimine on soovitatav mitmel põhjusel:

- 1) Ta rahuldab meie loomulikku huvi orienteeritud oia pedagoogiale lähedalseisvate küsimuste suhtes.
- 2) Võimatu on ära saada oleviku vooludest mineviku tundmiseta, sest iga vool, ka kõige moodsam, juurdub ikka minevikus.
- 3) Teiste mõtetega tutvumine annab hoogu enese mõtetele, sunnib neid järele kaaluma, juhib mõtted tihti sellele, mis muidu oleks jäänud silmade vanele, vahendab üpsakust ja kasvatab ettevaatlikkust.
- 4) Ta laiendab silmaringi, sest harilik ringkond, kellele meie kokku puutume ja mõtteid vahetada suudame, on kaunis piiratud, kuna pedagoogika ajaloo astume kontakti paljude teiste, isegi geniaalseste pedagoogidega, kuuleme nende mõtteid, näeme nende püüdmisi, märkame nende vigu. Iseenesestki mõista laiendab see silmaringi ja teeb moneski suhtes isiklikud katsed tarbeks.
- 5) Pedagoogika ajaloo silmitsemine meie pedagoogilisi vaateid kindlasti valgustab ja arendab süsteemidena, see aga omakord õpetab meid süstematiseerima oma mõtteid ja vaateid, mis on väga tähtis, sest et kogu mõjude süsteem on otsustav laste kasvatuses mitte üksik samm. Üksik samm iseenesest võib mõjuda sageli üsna pahasti, kui ta ei ole kooskõlas teistega. Isegi paha süsteem on parem kui süsteemi puudus.

III. Pedagoogika ajaloo jagunemine.

Iga ajalooliselt arenev protsess jaguneb loomulikult monedesse järkudesse. Pedagoogika ajalugu jagatakse harilikult 3 järku:

1. Antiik pedagoogika - Kristuse sündimiseni.
2. Kristuse õpetuse ilmumisest - arkamise ajani (1 saj. ja keskajaks)
3. Arkamisajast meie ajani (renessansi ja reformatsiooni ajajärk "uusaj", valgustusaeg, 19 sajand)

Euroopa pedagoogika ajaloo kursused algavad kreekaajast, sest 1) siin ilmus esimesena kasvatusettevõtte, 2) ta on geneetiliselt ühenduses meie arenguga, kuna hominikumaa seisab meile palju kaugemal, kui ta mõju Euroopa vaadetele ei saa teha.

Antiik pedagoogika.

Patriarhaalne kasvatuse Kreeka maal enne V sajandit.

Selle ajajärgu iseloomustavad jooned: 1) isik ei esine isiksusena, vaid terwiku osana, 2) ei ole teooriat waid praktika, traditsioonide edasikandjaks õpetajaks on randawad lauljad-rapsoodid. 3) kaswatusliised mõjud:

- a) usk, b) muusika: mäng gitarrel, laul, tants,
- c) Gümnaastika: jook, odawiske, ketta pildumine, hüppamine, maadlemine.
- d) Luule: muutid, Homeri ja Hosiöödesse teosed.

Sparta kaswatuswiis.

Sparta asub Eufraati jõel Peloponeesi poolsaarel. Ta tekkis teoorlaste sõjalaagrist, Sparta riiklise korra ja kaswatussüsteemi loojaks oli Likurg.

Kaswatuses sihiks oli kaswatada sõdureid, isamaa kaitsjaid. Kogu kaswatus sündis riiklises korralduses, mille hoolitsajaks järelewalwajaks olid pedonomid.

Laps ei omandanud sündimisega weel eluõiguse, waid ta waadati järele, kas on küllalt tugew, wannitati isegi wiinas, et katsuda terwist.

Ainult need, kes tegid katsed õnnelikult läbi, omandasid eluõiguse, kidurad surmati.

7 aastani jäätis laps ema hoolde, kuid ema ei tohtinud teda hellitada. Siis anti ta asutusse, kus ülalpidu oli riigi poolt. Distipliin ja kord olid väga karedad.

18-20 aastased noormehed moodustasid kadettide klassi, puht sõjalise iseloomuga.

20-30 aastani kestis praktiline sõjeline kaswatus. Alles 30 aas. tunnistati inimene täisealiseks.

Kaswatuses põhijooned.

Keha karastamine: ujumine jões, kerged riided, kehw toit, peksmine walu wastu karastamiseks, sõja tantsud, üksluine muusika, laukooniline kõne, lugupidamine wanemate wastu.

Naiselt nõuti ka füüsilist kaswatusi ning keha karastust, et saabuksid tugewad emad.

Iga wanem kodanik wõis karistada noort ema.

A t h e e n a k a s w a t u s w i i s .

Atheen asub Attikas Egei mere kaldal. Loodus ilus, kauplemine hõlbustatud. Sellest tekkis huwi 1) hariduse 2) wabaduse 3) iluduse wastu. Kaswatussüsteemi ja riigikorra loojaks on S o l o n (VI).

Laps kaswas 7 aastani ema hoolde. Õrn kaswatuswiis: näliid, hällilaulud, mängud: loto, kiwikesed, pall, hobused, wankrid, loomad. Abiks emadele olid pedagoogid, - lapsenõidjad orjadest, kes saatsid lapsi kooli ja jalutama.

7 aastast saadeti laps grammatistide kooli (eraettevõtted wiletas sisse seadega, tunti wulitsanurgal wõi turuplatsil).

Siin õpiti lugema, kirjutama wahatud lauakesel ning kirjandust. Tarwitusel olid lugemikud, kust loeti, deklameeriti, ümber jututati j.n.e.

Gitarri koolis, kus noored lapsed paralleelselt õppisid, õpetati laulma ja mängima. Ei püütud mitte artiste walmistada, waid saawutada üldist misikaaletust: laulma ranwuslikke- religiooseid ja seltseondlikke-patriootilisi laule, osa wõtma koorist ja oskama iseseiswalt koori juhendada. Wõimlemist hinnati ka kui moraalist faktori, " ta kaswatab mehisust ja kindlust", enese üle walitsemist.

Palestrai, (14-16 a.) poisid õppisid wõimlema ja sportima: pallimängud, ujumine, maadlus, jook, hüpe, ketta ja oda, sellele järgnesid sojarahjutused. Wõimlemist hinnati ka kui moraalist faktori, " ta kaswatab mehisust ja kindlust", enese üle walitsemist. Gümnaasium oli kõrgemaks koolikursuseks, kus õpiti aritmeetikat, astronoomiat, geomeetriat, filosoofiat ja seaduse tundmist.

N a i s t e kasvatuse oli vilets. Tütred õppisid emadelt käsitööd, majapidamist, ja kombust, ei õpetatud laulma, isegi mängima, võimlemisest osa ei võetud. Olid kahvatud ja hoolitsetud ainult näolapikese eest: tarvitusel oli puuderdamine ja wärwimine.

Uldideaaliks oli Kalokagatia- iludus ühenduses naadusega. Distsipliin oli ka Atheenas waga karm. Kehaline karistus oli harilikuks nähtuseks.

Kreeka mõtteteadlased.

P y t h a g o r a s. Ta on tuntud filosoofia ajaloo omapärase mõtlejana. Tema ettekujutuse järele on maailm harmooniline üksus, kus isegi üksikasjades walitseb harmoonia, mille määrab mõt ja arv.

Ilmaehitus põhjeneb arwudel, selleparast ka arv on kõigi ilmingute aluseks. Nii kui arvud annawad kombineerida, nii ka asjad liitudes sünnitawad igasugu kombinatsioonid. Kogu ilm koosneb paljudest kombinatsioonidest.

Inimene on lüli üldisest harmooniast. Ta elu ülesanne ja kohus on suurendada harmooniat ja kõrvaldada disharmooniat. Seda võimaldab talle asiolu, et ta loomult kehastab arwu, mõtu ja harmooniat.

Kõik inimese puuded, tahted peawad liituma harmoonias, kogu elu korraldus peab olema harmooniline. Perekonnas- suhetes mehe, naise, laste ja wanemate wahel. Üksikud- perekonnad peawad looma harmoonilise seltskonna. Edasi- harmoonia peab walitsema seltskonna üksuste wahel, kes moodustawad liitudes riigi rahwa.

Suurim harmoonia peab aga walitsema inimeste ja jumalate wahel.

Parim inimene on see, kes suudab luua kooskõla eneses ja suhteis wälisilmaga. Tinti aga rikutakse harmoonia. Kasvatuse ülesanne on häwitada disharmooniat ja luua harmooniat.

Kaswatustilksud faktorid on matemaatika ja muusika.

Muusikas kehastub harmoonia kõige ideaalsemalt. Kooskõla on rütmiline ja heliline. Muusika loob meeleolu, kus tunded ja tahted hakkawad helisema kooskõlas. Ta distsiplineerib inasid ja wiib tundeelu kooskõlla mõistusega ning tahelele.

Matemaatikas on korrapärasus kõige paremini kehastatud. Matemaatika õpetab ümber käima arwudega, nende järele ilminguid koordineerima, ta ei sallii korratust. Ta distsiplineerib mõistust, arendab loogilist mõtlemist.

Kõrgemaks teaduseks peab Pythagoras kosmoloogiat, füüsikat ja arwulist sümbolikat (trigonomeetria- kõrgem matemaatika). Ka igapäises elus peab walitsema kord. Hommikul peab inimene kokku seadma päewakorra- tookawa- õntuti arutama, kas kõik on tehtud, mis päewakorras ette nähtud.

P y t h a g o r a s e kasvatuse põhimõte.

Harmoonia olgu ihu ja hinge wahel, mõistuse, tunde ja tahte wahel, wanemate ja laste wahel, kõigi inimeste wahel, et nad elaksid armastuses ja sõpruses ja lõpuks inimeste ja jumalate wahel.

S o f i s t i d.

Sofistid mängisid Kreeka kasvatustee sees silmnähtawat osa. Nad ilmusid ajaloo näitelawale VI sajandul. Atheena õitswal majandusjärgul. Sofist tähendab tark. Nad olid õpetajad ja õpetasid tarkust. Nende hulka kuulusid: retoorika, dealektika, kodanikuteadus ja entsüklopeedia.

Sofistid olid terawad arwustajad, nad arwustasid traditsioone moraali, riiklist elu j. n. e. asinest argustajatenas- skeptikutena. Kuid ise ei pakkunud midagi uut. Nende põhiwäide: tõde pole ilmas, kõik on relatiivne, kõige mooduks on inimene, tema ise määrab ära, mis on tosi, mis on wale. Ainult see on tõde, mis tõeks peetakse, absoluutset tõde pole ilmas- on waid relatiivne tõde. Tõde määrab see, kes oskab paremini raakida.

Tähendab, tähtsamaks tarkuseks on r e t o o r i k a. Kes oskab hästi raakida, sel on ikka õigus.

Teiseks tähtsaks õppeaineks on dialektika- waidluskunst. Mõlemaid, niihästi retoorikat kui dialektikat kasutati rahwa koos-õlekul.

Nad olid olulised, sellepärast leidsid ka hulk õppenimulisi.

Kuid kõneleja peab tundma ka kodaniku tarbeid, õigust, kontu- pidamist, ja nii edasi. Seda võimaldas entsüklopeedia oppimine.

Sofistid leidsid suurt poolehoidu. Sofism arenes hullustuseni Sellele hullustusele tekkis opositsioon. Neid süüdistati noorsoo rikkumises, jumalate teotamises ja riigielu lõhkumises j.n.e. Sofistide pahe sai ka Sokrates surma.

Sofistid avaldasid siiski mõju kasvatusele. Kasvatus kujunes mitmekesisemaks. Tekkisid uued õppeviisid. Muusikas woeti tarwi- tusele keerulisemad instrumendid. Selle mõjul nõrgeneb aga füü- siline kasvatus. Kogu kasvatus süsteem muutub teoreetiliseks. Püüd ilu ja teaduse järele tumestub, üliwõimu omandab intellektuaal- ism.

Sokrates.

Sokrates lõi huwitawad kontseptsioonid mõtteteaduse alal ja andis wiljakad ideed kasvatusteaduses.

Ta sündis aastal 469 Atheenas kujuri pojana. Olles huwitud isa elukutsest, pidi ta alguses ka selle omale walima., kuid kal- dus hiljem õpetaja kutsele. Ta elas, aja järgul, mil olid sofistid moodu andwad. Ka tema esines õpetajana, nagu sofistidki. Walistun- nuste järele ei erinenud ta tegewus sofistide omast, sisuliselt aga täiesti. Kuid ta õpetusest ei saadud aru, peeti sofistiks, jumala teotajaks, noorsoo rikkujaks ja mõisteti surma.

Ta wälimus oli inetu, kuid waimne pilt lõpmata ilus. Waatama- ta sellele, et teda süüdistati ülekohutusest, suutis ta walitseda enese üle: ta oli jumalakartlik, õiglane, parim inimene. Kuigi sobrad meelitasid teda pogenema wanglast, ei pogenenud ta mitte surma eest, ta austas riigikorda ega astunud üle selle seadustest isegi sel juhusel mitte, kui need tema wastu eksasiwad.

Piirjooned sofistide ja Sokratese wanel.

Sofistid olid suured skeptikud, kõike eitajad. Nad purusta- sid traditsioonid, ei suutnud ise aga millegiga neid asendada.

Kuid üks positiivne külg oli neil ometigi: sofistid oma tar- gutustega andsid touke uutele otsimistele. Neist walja wõrsudes, ütleb Sokrates, et üldsunduslikud hüwed ja normid on olemas. Sofistide wäitele: "kui oleksid need normid, siis jagaksid kõik, kuna ilmas walitseb lahkmeel," wastab Sokrates, et need lanku- minekud on waid näiwad: alguses paistab, et inimene on kahel arwa- misel, asjasse süwenedes kaowad lahkkelid.

Walisilm ei hawitanud Sokratest. Tema huwi piirkonna moodus- tasid eestkätt moraali ja õiglusenormid.

Kas on tee nende normide leiukuks? Peab süwenema, ütleb Sokrates tunnetama isegnnast, siis leiamenormid, ei ole kantlust, et normid on, et neid woib leida, ja nende järele tegutseda. Sokrates waitis weel enam: Kes teeb head, ei suuda teha halba. Iga inimene, kes teeb paha, teeb seda sellepärast, et see näib talle heana. Kui inimene põhjalikult asjasse tungib, nästi järele ütleb, siis ei woi ta teha paha. Paha sünnib siis, kui inimeste teadmised puudu- likud on. Kuidas inimene leiab õiglusenorme? Ka nende normide allik peitub meis eneses. Parim abinõu on tougata küsimusega sisemisele süwenemisele. Sokrates ise tarwitas üksnes seda abinõu oma õpilas- te suntes. Küsimuste kaudu püüdis ta neid wiia mõistete arusaami- sele. Tuntud on tema aforismid: "Ma tean ainult üht", et mitte midagi ei tea." "Minule ei ole antud tõde sunnitada, waid aina tõde sunnitada aidata." "Minu amet on sarnane minu ema ametile, tema aitab sunnitada lihalikke lapsi- mina tõde." Sokratese õppemetood oli kuulus ja kannab ta enese nime. See meetod oli palju parem sofistide metodist, sest ta pani õpilasi aktiivselt tootama, kuna sofistide metoodika jättis õpilase passiivseks.

Sokratese teened pedagoogikas:

Sokratese õpetusest leiame kolm wiljakat mõtet:

- 1) Haridus tuleb seest, mitte wäljast.
- 2) Parem küsida, kui jutlustada, küsimuste kaudu jõutagu probleemide lahendamiseni.

- 3) Opetust tuleb alata lühikeses harilikust igapäevastest küsimustest, nähtustest ja sündmustest nagu ta seda tegi näiteks Akenofontiga, alates juttu nõnda: Kust ostetakse jahu? - Turult. Aga kuidas? - Samuti. Aga kuhu minna kui tahad targaks saada? - Ei tea. "Sammu mu järele...."

Plato. (427 - 347 ant. Cr.)

Plato võrsus aristokraat-perekonnast ja saavutas tolle aja parima hariduse. 20 aastaselt tutvunes ta Sokratesega, kes avaldas ta peale sügava mõju. Siit peale jäi Plato Sokratese õpilaseks ja oli seda kuni surmani. 9 aastat oli ta Sokratese seltskonnas. Sellele järgnes rännak, et tutvuneda ilma ja ilmawaadetega. Ta randas Kreekas, Egiptuses, Sitsiias, Itaalias 10 aastalise rännaku järele jõudis ta tagasi Ateenas ja elas seal kooli ühe jõuka kodaniku Akadeemi alas. Plato asutatud oli tuntud seltsipärast nime alla akadeemia, selle järele nimetatakse ka praegu kõrgemat haridust akadeemiliseks hariduseks.

Plato ilmawaade ja õpetus.

Plato, kui filosoof, on tuntud waga omapärase ilmawaade loojana. Plato arvamise järele on maailm waid tõsise ideaalse ilma warju peegeldus. Asjad siin maiseis ilmas on aina ideede ilmutused. Seda näitab ja tõendab meilennimeit asiolu, et kõik siin maiseis ilmas on haabuw ja muutuw. Tõsine ilm on kuskil mujal ideede wallas. Ideed reguleeriwad maise ilmaelu ja annawad wormi asjadele.

Inimese olemasolu ilmas.

Plato:

Inimene kannab eneses ideed, see on hing. Keha on maise ilma osa, ta on haabuw, kuna hing on parit ideaalsest ilmast. Inimene koosneb nelist kahest osast. Hing satub rännakul maise kehha kui wangitorni, wiibib siin mõni aeg ja wabaneb surmaga tagasi minnes ideede ilma.

Hing tunneb maiseis kehas oma paritolu mujalt, mille tunnuseks on igatsused ulima järele. Maine lobu rahuldab waid hetkeks.

Tunnetamine, mõistuse omandamine, ja õppimine sünnib kiirelt. Laps omandab mõne aasta jooksul palju teadmist. Plato waidab, et see on waidmeeletuleetus, sest hing on juuba kõike nälnud ideelises maailmas. Kehha saattudes on ta waid kõik porutuse tõttu unustanud, teadmised on temas tumenenud, kuid pikapeale kohastel togetel kerkiwad nad uuesti meelde.

Õppimine pole uue omandamine, sest see ei wõiks siis nii kiiresti ja kergelt sünnida.

Elu siht?

Plato waade elusihile on järgmine: inimene puudaku wabaneda maiseis orjusest, et jõuda waban ja puhtana idee ilma. Wabastajaks on surm. Parim isik on ideeliste puuetega.

Plato pedagoogilised waated.

Plato hindab kõrgelt kasvatust. Inimene kaswatusega sarnaneb rõwloomale. Ideaalne osa inimeses ei suuda oma ette wõidule paaseda, kuna elu siht on wõidu saawutus ideaalsele osale, siis peaks kasvatuse abiks wõtma kasvatust. Kasvatust on kindlaks ja õiglasemaks teeks elusihile. Et saawutada wõitu ideaalsele osale, peame sisendama woorusi, milliseist tähtsamad on nell:

- 1) Mõõdukus - nimude taltsutamine, enese walitsemine.
- 2) mehisus - julgus, wahwus, eneseohwerdus.
- 3) Tarkus - mitte teadmiste ronkus, waid elu kogemused, mitte õpetatud isik, waid tark inimene.
- 4) Õiglus.

Kasvatuse teostamine olgu riigi ülesanne. Plato arvates oli kasvatus Spartas parem kui Athenas. Kasvatussüsteem peab konstrueeritama seltskonna kohaselt. Sletsikond on aga isik, kirjutatud suurte tähtedega. Nii nagu igal kehaosal on oma funktsioon ja inimene funktsioneerib hästi, kui iga organ on korras, nii nagu inimhing Plato vaate järele koosneb kolmest osast: tundeline, taheline ja mõistusline, millele vastavad kolm kvoorust: enesevalitsemine, mehisus ja tarkus, nii peab ka vastavalt sellele riigis olema kolm seisust:

- 1) "Rahvas" (käsitoolised, põllumehed, kaupmehed), kellele peavooruseks on töödukus.
- 2) Sodurid - kaitsevägi, kellele peavooruseks on vahvus.
- 3) Administraatorid, kellele vooruseks olgu tarkus.

Kõikide nende üle seisavad seadusandjad- õiglusekandjad, kes püüavad teostada koige kõrgemal määral harmooniat, maksma panna ideelist osa, saavutada kõrgema ideelise ilma sihte. Nende peavoorus on õigus.

Kasvatuse konstruktsioon.

Ka siin on Platon omaparased ning utoopilised mõtted. Ta tunnistab lapsed riigi omaks. Vanematearmastuse peab ta pahede põhjeks. Selle tagajärjel tekkidagi õiglusetu olek, nagu varanduse pärandused j.n.e.

Ukski vanem ei pea tundma oma last. Kõik lapsed olgu ühel määral armsad. Sellega oleks saavutatud üldine perekondlik vaim, ja oleks kaotatud egoism. Soovitav, et riigi liikmed oleks jõulised. Sellepärast loob riik määrused, et lapsed võrsuksid korralikkudes kodudes, korralikkudeks kodanikkudeks. Plato pooldab Sparta kasvatust viisi ja elutugevuse järelekatsumist. Tarvis kutsuda ka ellu abiellumisseadus ed. (Kel lubatud abielluda, kel mitte).

I. Kasvatuse asted.

Kuni 6 aastani on lapsed kodudes, nõnda, et iga ema saab kasvatada võõra lapse. Tolajal peab pakkuma lapsele mitmekesiseid mängu, jutte, üldse häid muljeid. Riigil on õigus vahele segada igal juhul.

II. aste.

Laps koolis. Grammatisti ja gitarristi kool. Sunduslik koolis kaia kuni 16 aastani. Selle aja jooksul õpitakse tundma muusikat, kehaosade taltsutamist, matemaatikat ja luulet. Plato ei pidanud sundsaks võtta luule hulka Homerose ja Hesiodose luuletoid, mis näisid talle ebakõlbulistena.

16 aastast on esimene sorteerimine, kes ei suuda oma vaimuomaduste poolt edasi õppida, moodustavad "rahva" tooliste klassi. Teised jätkavad õppimist.

III aste

Gümnaasiumis kuni 20 aastani, millele liituvad veel sõjaharjutused. Eksami sooritamise lõpetab jällegi üks osa õppimise ja moodustab kaitseväge, kuna teine andekam osa jätkab õppimist.

IV aste

Kuni 30 aastani. Selle aja jooksul omandatakse süstemaatilised teadmised mitmesuguste teadmiste uurimisel. Sellele järgneb kolmas sorteerimine. Osa lõpetab õppimise moodustades ametnikkude klassi, andekad õpivad veel edasi.

V aste

Kuni 35 aastani. (dialektika - filosoofia). Neist võrsuvad seadusandjad. Kuni 50 aastani on nad seaduseandluse tegevuses, siis anduvad filosoofiale.

Edasi jõudmine põhjeneb vaimuannetel, mitte varanduslikel seisukorral. Naine on vaid nõrgem mees, sellepärast on ühine kasvatussüsteem mõlemale soole.

See kontseptsioon on omapärane, vestlevate momentidega nagu sotsiaalsete panede kaotamine ja õigluse loomine. Kuid ta vaateil on ka negatiivseid külgi:

- 1) Isikuvabaduse eitamine- isik sulab kollektiivsusse, kuna ometi vabadusinstinkt on sügavaim instinkt.
- 2) Põlglik vaade rahvale - rahvas vaid tööriist.
- 3) Perekondlise elu eitamine alistamine riigikontrollile, kuna Nietzsche ütleb: ema pole nõudnud iialgi tasu lapse kasvatuse eest, ta teeb seda armastusest lapse vastu, palgaline ei tööta aga iialgi nii kui ema.

4) Filosoofiline asketism, millest võrsus mungaseisus, kloostrielu.

A R I S T O T E L E S (384 - 322 ante Cr.)

Aristoteles astus 18 aastase Platon õpilaseks ja oli selleks 20 aastat. Lõpetades õppimise Platon juures, oli ta Aleksander-Makedoniuse õpetajaks 13 aastat. Peale selle asus Ateenas ja asutas seal kooli, kuhu kogus rohkesti õpilasi. Tema teoste hulka pole vähem kui Platon, sealjuures aga mitmekesisem. Tema on kirjutanud filosoofia, loogika, loodusteaduse ja füüsika alal. Aristoteles erineb tunduvalt oma ilmavaates Platonist. Kuna Platon on idealist ja teoreetik, kes arvestab vähe reaalloludega, on Aristoteles läbi ja läbi realist.

Mis kujutab endast ilm Aristotelese vaate järele?

Platon väitas, et asjad ilmas pole tõsised reaalsed, tõeline reaalsus on vaid idee ilmas, siinse ilma on vaid ideede kahvatu kvari. Aristoteles eitab Platonit, ta ütleb, et Platon teeb siin suure vea. Kust võtab ta idee ilma? See polegi muud, kui meeldetuntud maine ilma. Kust on näiteks võetud inimese idee? Ei kusagilt mujalt kui maiselt inimeselt, poleks Platon inimest näinud, poleks ta teadnudki jutustada sellest ideest.

Mil on siis tõeline realiteet? Aristotelese vaadete järele on selline vorm, mis teeb aine asjaks. Seega sisaldub siinses maises ilmas kogu reaalsus, pole vaja oletada mingit ülemaailmset ideed ilma.

I n i m s o o o l e m a s o l u .

Platon vaate järele koosneb inimene kahest omapärasest substansist: hääbuvast kehast - maisest osast ja edasielutsevatest hingest - ideest. Aristoteles järele aga koosneb inimene kui kõik orgaaniliselt olevused, kehast ja teda vormivast vaimust. Votke üks neist ära ja enam pole inimest. Seega toetub vaimutegevus kehale ja ümberpoordult. Aristoteles vaidab, et organismide vahel on teatav vahetus - taimed, inimesed, loomad - kuid see on nendele hingeomadus. Taimede hing on lihtne, tal on ainult elu tungid. Loomade hingele on omased aistingud, kujutlused, tahtmused ja instinktiivne tegevus. Inimhingele on peale kõige muu omane veel mõistus, ta on ühtlasi surematu ja olenematu kehast.

E T I L I S E D V A A T E D .

Kuna Platon arvates elu tähtsaks ülesandeks on läheneda ideeilmale, võtab Aristoteles teise positsiooni.

Ta jätab ideelise ilma kõrvale ja tahab leida elu siin maises ilmas. "Kõrgeim hüve seisab kõige inimtegevuse alade täielisemas arengus" nii formuleerib ta elusihi.

Aristoteles jaotab eluvõorused kahte ossa:

1) Tahte võorused - alamate jõudude alistumine mõistusele harjutamise teel (meie kasvatus)

2) Tunnetusvõorused - tarkus, jumalanägemine.

Intellektuaalne jõud peaks arenema selles suunas, et inimene omandaks tarkuse. Inimene ärgu olgu kõikteadja, vaid tark elule. Kasvatuse sündigu riiklikas kasvatusasutuses, kuna esialgne kasvatus olgu ema käel. Seltskond on Aristoteles järele parim haridusline keskkond, sest "Inimene on seltskondaline olend".

P u h t p e d a g o o g i l i s e d v a a t e d .

Kasvatuse ülesanne on mõistuse täieline arendamine õppuse teel ja tahete arendamine harjutamise teel.

Kasvatustahendid:

- 1) Füüsiline kasvatus - see peab algama kohe sünnilt toitmisest, pärast vabais liigutust, mänges.
- 2) Intellektuaalne ja kolbiline kasvatus - tähtsamad faktorid on mitmesugused teadmised. Kolbiline kasvatus sündigu seltskonnas. Noores eas laste mängud, jutud ja laste kaaslased. Kaaslast ei tohi võtta orjade hulgast.

Õppuse algus ja korraldus.

Aristoteles soovitas alata õppust 7 aastaselt. Seni on laps ema hooles. Aristoteles on rahul toleaaegsete Atheena koolidega, lahkumine on vaid õppeaineis. Tähtsamaks peab ta ajalugu. Kui praktiline realist seltskonna austaja, arvab ta, et inimese minevik, pakub meile kõige rohkem huvi ja on parimaks kasvatusliseks õppeaineiks. Teisele kohale asetab ta filosoofia kui distsipliini väga tähtsa mõistuse arendamiseks. Filosoofia all mõisteti sel ajal üldteadust, mis teeb tegemist kõigi ilmavaatelistele küsimustega. Kolmale kohale asetab ta retoorika, kui aine, mis õpetab ühiskonnas ülesastumist. Et kõne annaks resultaate, selleks andis ta välja loogika - mõtlemist reguleeriva distsipliini. Ka muusika on tähtis tundeelu arendamiseks. Matemaatika aga pole Aristoteles arvates kuigi tähtis distsipliin, sest ta ei paku midagi sisuliselt.

KASVATUS ROOMAS.

Roomlasil polnud erilist kalduvust kunsti ja teaduse vastu. See oli põlluharija rahvas, kes hoidis ühes käes atra, ja teises mõõka. Itaalia maapind on soodne põllupinnaks, sest asjata ei nimetata Itaaliat Euroopa aiaks. Roomlaste kasvatusviisid leiame vähe originaalseid mõtteid. See on äärmiselt traditsiooniline, eriti vanemal ajajärgul.

Kasvatus patriarhaalsel ajajärgul.

Enam mängis roomlaste kasvatuses peaosas. Tähtsamateks voorusteks, mida hinnati, olid: lugupidamine vanemate vastu, kodumaa armastus, jumalaaustus ja häbelikkus. Cato ajas Maaliuse senatist välja, sest ta suudles naist tütre nähes. Iseloomustav on Cato ütetus: "Ma armastan enam neid, kes punastavad, kui neid, kes kahvatavad. Häbelikkuse puna on vooruse õis."

Rooma rahvas oli jumalakartlik. Siin oli samuti maksev poliitism kui Kreekas, kuid siiski suure erinevusega. Kreeklased olid kergema iseloomuga kui roomlased, nonda ka nende jumalad. Roomlased aga kartsid oma jumalaid. Sellepärast õpiti hooliga neid teenima ja paluti aukartuses neilt nou igapäevaseis toiminguis. Õppusest otsekohesest mõttes hooliti vähe. Koolid puudusid täiesti. Kodus õpiti lugema, kirjutama, osalt ka arvutama, kuid seda mõistsid vähesed. Kõik see õpetus oli pereisa ülesandeks. Kus pereisa ei mõistnud õpetada, puudus seegi õpetus.

Hiljem tekkisid Kreeka mõjul samasugused koolid kui Kreekaski. Hinnati erilisel praktilisi oskusi: põlluharimist, viinaväljal töötamist, mõogatarvitamist. Ka niisuguste tööde õppimiseks puudusid õpeasutused. Põlluharimist omandati isaisalt, sõjakunsti sojakäijalt, administratiiv kohuste täitmist otse elust. Joukamad kodanikud, kes tahtsid, et nende laps saaks tähtsamale kohile, saatsid nad tähtsate riigitegelaste juure õppima. Igai tähtsamal isikul oli saalkond noori saatmas. Need jäljitsid ta elu kodus, kohut ja rahvakoosolekutel. Parast hakkab avalduma Kreeka mõju. Grammatika ja retoorika tungivad sinna. Kreeka õpetlased avavad Roomas koolid. Retoorikat hinnati väga kõrgelt, sest demokraatliku riigikorra juhtivale kohale võib pääseda varsti osav kõnemees. Peale mainitud distsipliinide õpetati veel astronoomiat, muusikat ja vähem matemaatikat. Kogu õppus kandis praktilist iseloomu. "Kreeklene oppis teadust teaduse parast, kunsti kunsti parast. Roomlane opib nii palju, kui võrd tal elus seda vaja, et kasulik olla riigile, isemeele" - nii kirjutas Cicero iseloomustades Rooma kasvatusi. Hiljem tekkisid Roomas samasugused koolid kui Kreekas:

- (1) Elementaar kool - õpiti lugema, kirjutama ja arvutama, grammatist juures.
- (2) Grammatikuse kool - Kreeka keel ja kirjandus, poeetide teosed.
- (3) Oraatori kool - retoorika ja dialektika.

Distsipliin polnud Kreekas pehme, kuid Roomas oli ta veel karmim. Alaliselt olid tarvitusel scutika, ferula, virga: kepp, maik. Vits. Kooliolud olid alguses halvad sellepärast, et koolide avajad olid Kreekamaalt sisse rännanud juhusteotsijad. Pealegi ei toetanud seltskond kooli. Opetajate seisukord oli vilets, tasu väikene. "Keda jumalad vihkasid, selle tegid nad pedagoogiks" - raagiti Roomas.

VI. Metoodikas soovitab ta kolme põhiprintsiipi:

- a) imitatio - järelaimamine.
- b) ars - teoreetilised seletused.
- c) exercitatio - harjutamine.

Opetus sündigu aegapidi ja põhjalikult. Sest ruttamine, ebatäpsus ja pealiskaudsus annavad halvad tagajärjed.

QUINTILIANUS. (42 - 118)

Rooma pind ei soetanud nii palju kasvatusteadlasi kui Kreeka. See asiolu on seletatav sellega, et roomlased olid praktilised inimesed, kuna kreeklased rohkem teoreetikud, kuid üksikud isikuid leidus siiski, kellel ei puudunud huvi kasvatusteadliste küsimuste vastu, nagu Cicero, Horatius, Quintilianus. Tähtsam neist on Quintilianus. Ta avaldas oma mõtted teoses: Institutio oratorica.

Tema põhimõtted:

II. Lapse eest hoolitsemine algatagu esimesest elupäevast. Lapsele walitagu head hoidjad ja õpetajad, kel on kõlbline eluviis ja ilus, selge keel, sest kasvataja tüme ja segane jutt ühes halva eluviisiga võib rikkuda ka lapse keele ka kolbluse.

II. Wenemad saatuks lapsi kooli, argu kartku sealjuures lapse kõlbluse langemist, sest kui laps tuleb kodust rikkumata, siis pole seda riket waja karta ka koolis. Kool aga worreldes koduga suudab anda palju parema hariduse, sest

- a) Äwalikule koolile on kergema leida head õpetajat kui see kodus võimalik.
- b) Laps suudab paremini alal hoida oma iseseiswuse kui wiibides kodus alaliselt ühe isiku moju all.
- c) Laps harjub julgelt liikuma ja rääkima hulga isikute keskel.
- d) Omandab naid kooli sõpra ja õpib pingutama oma jõudu woistluste mõjul.

III. Kaswatuses hoolitsetagu eestkätt südamehariduse eest, sest Pectus est, quod disertos facit. - süda loob kõnemehe. Hinnatagu lapse individuaalseid omadusi. Ei ole waja lapsi üle koormata tööga, waid antagu wanel punkust mängude naol. Peetagu mõtu kiituses ja laitudes, ei tohi tarwitada ihunuhtlust, sest keegi ei saa targaks lookide mõjul, kui ta ei alista mõistlikule mõjule, kes alistub sellele, ei waja looke.

IV. Õpetaja peab olema kõlbliselt eeskujuks. Ta peab oskama isestaoliselt ühendada waljust armastusega, peab olema leidlik-taktiline, heameelega wastama lapse küsimustele.

V. Keeleõpetus seisgu õpetuse esikohal, mille ülesandeks pole üksnes õpetada rääkima õieti, lugema, kirjutama, waid ka paremate kirjanikkude töid tundma. Keeleõpetus alatagu Kreeka keele õpetamisega, sest woora keele kaudu tunneb laps koige paremini oma keele iseäraldusi.

Grammatika on waid siis kasulik, kui tema läbi lahenetakse keelele. Eriti kasulik on kirjanikkude tööde arwustaw lugemine. Edasi õpetagu muusikat ja retoorikat, kui waga tarwilikku ainet kõne mehele.

VI. Metoodikes soowitab ta kolme põhiprintsiipi:

- a) imitatio - järelaimamine.
- b) ars - teoreetilised seletused.

Õpetus sundigaxeergapatioja põhjatakse. Sest ruttamine

Õpetus sundigu aegapidi ja põhjalikult. Sest ruttamine, ebatapsus ja pealiskaudsus annawad halwad tagajärjed: . .

K R I S T U S E A J A J A R K .

Eriti Kreeka ilmawaate põhitoon oli hele, sest kreeklased olid rõõmsad, julged ja wahwad. Spartlased ja ateenlased narrastasid keha kuituuri, ka Rooma kodaniku ideaal oli niisugune. Kuid sellele elurõõmsale ilmewaatele, mis peegeldub ka isegi nende rahwaste mütoloogias, tõuseb Aasiast wastu wool, mis kutsub esile uue kõblise hindamise., kes janunesid toe järele, keda taga kiggatakse kes otsiwad jumalariiki. See mõte oli alguses täiesti wooras Rooma ja Kreeka seltskonnale, kuid ta raiub omale peagi tee. Kristlaste arw kaswab alata. Loobutakse pidudest, toredaist riietest, sest haritlased eraldusid teistest kodanikudest täiesti oma eluviisides. Nad lepiwad musta kuuega, mis muutub pärast mungakuueks, käiwad palwetamas, hoolitsewad armetute ja willetsate eest. Kristuse õpetus leidis poolehoidu kõige kiiremini alamais rahwakinters. Kuid pärast sai ta domineeriwaks igalpool.

Kristuse õpetus esmisiil sajanguil.

I g a e l u o n k a l l i s .

"Tulge minu juure kõik, näljased ja abitarwitajad, mina tahan teid lohutada." Jumal hoolitseb iga inimese eest. Inimene muutub absoluutseks väärtuseks. Kõik on jumala ees ühewäärsed, kõik orjad ja vabad mehed ja naised. See oli Rooma õpetusele täiesti uudis.

Kristuse õpetus sisaldab eneses kolm pedagoogilist aadet:

- 1) Warjupaigad wanadele ja nõrkadele.
- 2) Kõik on hariduse väärt.
- 3) Kasvatus olgu individuaalne.

Elusihit:

Elusihiks pole enam maine lõbutsemine, vaid jumalariigi otsimine. Muutub ka waade inimese iseloomule. Kreekas ja Roomas hinnati eeskätt mõistust, Kristuse õpetuses jõutakse aga tagasi Pythagorase õpetuse juure: tähtis pole ainult tark olla, vaid tähtis on, et inimene kannaks südames armastust. Intellektuaalse hariduse asemele südame- ja tahteharidus.

Pedagoogilised teosed puudusid esimesil sajanguil. Kristuse õpetust wõis rahwas kuulda vaid kirikuisade suust, kelledest oleksid tähtsamad:

1) J O H A N N E S K U L D S U U .

Laste kasvatajaks olgu wanemad. Usk olgu õpetuses esikohal, mis kasvatab lapse iseloomu. Õpetus alaku wara ja sündigu aegamööda ning laste arenemise kohaselt.

2) V A S S I L I U S S U U R .

Tema ülistab kloostrit kasvatusviisi. Kool olgu internaat, mille juhatajaks suuremeelne wilunud, isaliku südamega isik. Karistusi tarwitagu tagasihoidlikul. Kuna esimesed kristlased eitasid antikkultuuri, kui paganate kultuuri, oli Vassilius, kes oli ise saanud antiikhariduse, selle poolt, toonitades siiski, et õnnistusele wiib lõpuks vaid pühakiri.

3) G r i g o o r i a s :

Ka tema kui suure haridusega isik pooldab ilmaliku hariduse tähtsust.

Tähtsam kirikuisadest oli aga

4) A U G U S T I N U S . (354 - 430)

Ta ilmutas teoses - De ordine korrast, milles ta määrab kindlaks põlained: grammatika, retoorika, dialektika, matemaatika, muusika ja astronoomia. Samad distsipliinid olid ju ka Kreekas ja Roomas, kuid erinevuseks on siin see asiolu, et kõiki neid teadusi peab kroonima teoloogia.

Metoodilised põhimõtted ta õpetuses.

Teoloogiat tuleks alata piiblitloo juttudega. Jutustus olgu huwitav, läbi põimitud küsimustega ja jutu kombinatsioon olgu niisugune, et ta ärataks huvi ja armastust jumala vastu. Enne tundi on vaja luua kohane meeleolu, siis läheb too edukalt. Tunnis tuleb siduda käsitatavat ainet tuntuga. Õpetaja meeleolu olgu rõõmus. Õpetaja olgu kannatlik ja arwestagu õpilaste omadustega.

Augustinuse seas oli mitmed sajangud tunnustatud käsiraamatuks pedagoogika ja metoodika alal.

K O O L I D .

Esimesil sajanguil kiusati kristlasi. Nende waimuelu sündis maaaluseis kirikuis. Sellepärast on praegugi terve Room täis maaaluseid koopaids, mida nimetakse k-a t a k o m b i d e k s .

Kooswiibimised peeti pimedas, õpetajaiks oli preester ja käsitati ewangeeliumi. Peale jutluse olik katõõsaatsia - usudõgmade õpetus, kirjutamine, lugemine, arwutamine, mis sarnaneb meie leerioõpetusele. Paremates oludes tekkisid juba kirikud maa peale. Kristlased asutasid kirikukoole. Õpetaja pidi õpetama usuõpetust, palweid piiblitlugu, kirjutamist ja arwutamist oma koguduse liigetele. Aineõpetajaiks olid kirikuteenrid.

K l o o s t r i d .

Antiik ilm ei tunnud kloostri elu. Nüüd aga tunti vajadust nende järele. Asutati ühiselumaja, kuhu kogusid need, kes tahtsid end pühendada usu elule. Kloostrid asusid üksikutes kohtades, tihti kõrbeis. Kloostrid olid kaheksagused:

- I) Naiskloostrid - nunnadele ja
- II) meeskloostrid - munkadele.

Mungad ja nunnad pidid loobuma abielust - maisest elust.

Et usuline tung oli suur, siis tekkis kloostreid suurel arvul. Kloostrisse astudes ohverdasid inimesed oma waranduse kloostriale, nii et need õige rikkaks muutuvad. Kloostrid muutuvad ka naridus-tsentrumeiks. Siin õpitakse haigeid rawitsema, j. n. e. Tekiwad kloostrikoolid, millede lopetajad saawad kirikuteenijajaks. Kloostrikoollest arenewad pikapeale seminarid.

Piiskoppide koolid.

Nende koolide juhatajajaks olid piiskopid, kes asutasid mainitud koolid oma majja. Need, kes tahtsid saada kõrgemaiks kirikuametnikeks õppisid seal. Tihti polnud neil kindlat tunnikawa, siiski tõid need koolid ka oma määrat kasu. Piiblitagu, palwed, salmid ja pühade isade tööd olid siin õpieineks. Need kristlikud koolid erinewad antiikajaja koolidest sellepolest, et nad on enam kaswatuslisemad kui koolid. Tähtsaj kohal on siin usuline element. Kristlikus koolis oli õpetaja õpilastega alati kontaktis., nad sunnitasid ühise pere. Kuna antiikilmas wad üksikute ainete koolid olid, kus õpetaja isik määras kooli sisu. Siin õpitakse ühes koolis kõike aineid. Pealegi on kool ühiskondaline ettevõtte, kuna antiikajal oli ta eraetevõtte. Opetus oli koolis maksuta.

Kristlaste kaswatus ja koolid keskajal.

Domineeriwaks ilminguks Euroopale saab warsti see, mis pidas wõitlust eelmisil sajanguil, et saada legaalseks s.o. Kristuse õpetus.

Kristlased wõtawad wõimu oma kätte, mitte ainult seltskonnas, waid kogu riigis, majanduselus. Kristlaste wõim kujuneb wiimati nii suureks, et isegi kuningad ja keisrid nende sõna mõjul walitsejajaks saawad, mis ilmutas ennast reljeefselt paawsti wõimus. Ehitati suurepäraseid kirikuid j. n. e.

Kristuse õpetust on moistetud mitmedel aegadel mitmet moodi. Keskajal rohujati eeskätt a s k e t i s m i: maine elu lõbudega pole wäärt, tõsine elu on taewas. seal wabaneme ihust, liha orjusest. Kes tahtis hingeõnnistust, jättis maise elu, laks kloostri, et paluda jumalat. Abiela kohta oli maksew järgmine waade: abiela on hea, kui perem on sellest waba olla. Kes on abiela, muretses kuidas teha haad abikaasale, kes on waba, wõib täiesti anduda jumala teenistusele. Sellepärast kirikuteenrid ei tohtinud abielluda.

Idealseks inimtüübiks peetakse isikut, kes ütleb lahti maisest elust, ei abiellu, ei hoolitse ema ega isa eest, kel pole warandust ega muud lõbu kui jumala teenimine. Mungad, preestrid saawad inimideaalideks, tunnistatakse pühadeks. Ilmalikud wastupidi on patused.

Nii saabus kaks liiki rahwast. Ilmalikud käiwad õnnistust saamas ja pattu kahjatsemas waimulikkude juures, ning pühad isad nõudsid sonakuulmist rahwast. Tuletati meelde sonu: "Sonakuulmine on meelepärased kui ohwri toomine."

Need, kes olid domineeriwad konal kõikidel aladel, surusid oma pitsati ka koolidele. Saurima osa kooli moodustab tol ajal kirikukoolid, kloostrikoolid - tähendab waimulikud. Isegi ülikoolid olid waimulikkude walwe all, et neis ei õpetataks midagi ketserlikku. Juhitiwad osa gangiwad skolastid- koolimehed.

Keskaja kooli wõib liigitada nelja rühma:

- 1) Kiriku ehk kihelkonna kooli.
- 2) Kloostrikoolid, mis jagunesid omakorda kahte gruppi: a) shola exterior - ilmalikele, b) shola interior - waimulikele.
- 3) Ülikoolid.
- 4) linnakoolid.

Kiriku ja kloostri koolid.

Need koolid ei erine palju üksteisest. Oppeainena püsiwad Augustiini määratud trivium ja quatrivium. Pea õppeaineks oli muidugi teoloogia. Ajalugu ja looduslugu ei hinnatud. Kõike arwati piiblist õppida wõiwat, pealegi kardeti loodusloo ketserlikke õpetusi.

Aine kasutus.

Kogu keskaeg walitses iseäralik metood. Käsitlemine oli puht teoreetiline, raamatuline, passiiwselt omandamine. Iga aine olid oma testud autoriteetid, kellede tõttu puuti pähe õppida. Koik opetus pidi olema kooskõlas usuõpetusega, see oli kõige kriiteeriumiks. Iga teine opetus pidi andma end tuletada usuõpetusest - deducere.

Õppekeeleks tunnistas kogu Euroopa ladinakeele, ka kõik tolleaja kirjandus oli selles keeles. Oldi weendunud, et jumalasõna võib väljendada vaid ladina ja kreeka keeles. Sellega käis käsi käes ka paawstiaustus. Taheti kasvatada lugupidamist kiriku wastu: "Rahwale arusaamatus keeles puutti näidata midagi salapärasest. "Pater noster", kolis ju nii salapäraselt, pühalikult. Sellepärast ka piiblit ei tõlgitud rahwa keele. Kui M. Luther seda tegi, tõusis suur torm. Piibel oli waid kirikuksade tarwis altaril, et ta puhadusega oleks ümbritsetud.

D i s c i p l i i n.

Koolis nõuti sõnakuulmist kõige karmimate abinõudega. Olid mitmesugused ergutuswiisid: witsad, lollihmits, kindel järjestus klassis edasijõudmise järele, aukingitused - preemiad, mis anti hea õppimise eest. Niisuguse abinõudega wiigutati lapsi korraks. See ajajärk on kasvatustegawuses üks tumedamaist. Leidus ka mõni positiivne külg - waielusohitud, koolipeod, musteeriumite mängimine.

Linnakoolid.

Linnakoolid asutati linnade poolt. Neis koolides õpetati rohkem niisuguseid aineid, mis olid kasulikud kaupmeestele, nagu aritmeetika, grammatik, looduslugu. Õppejõududeks olid ka siin waimulikud, kuid reeglina oli natukene penem.

Rüütlikaswatus.

Rüütliid wõrudes mees aristokraatiast mängisid keskajal väga tähtsat osa, olid nn. maaperemehed. Nad pidasid tihti wõitlust ka waimlikkudega. Et aga waimulikud tugewasti olid organiseeritud, siis ei saanud rüütliid tihti nende wastu. Enamasti katsusid nad sõbralikult läbi saada, ja kaitsta teineteist waenlase eest. Maade wõitmisel olid rüütliid mõgamened, kuna waimulikud - õnnistajad. Ristisõdade ajal olid ka munged mõgameniks. Rüütliite erasolu erines märksa waimlikkude omast. Neil polnud asketism nonda suureks wooruseks. Nad söid, joid, lõbutseid ja püüdsid oma suuri patte palwetamise läbi klostreis katta. Rüütliid ei polnud ka abielu- wad olid suurel daamide austajad. Nad wõitlesid isegi daamide auks sõdades, turniiridel. Ka meelitati toimetasid nad daamidele: sere- naadid, käespuulused, j.n.e. "Hing jumalele, elu kuningale, süda daamile, su iseendale," oli nende lipukirjaks.

Kaswatus.

Rüütlikond ei saanud kooli luua. Kaswatus sarnanes oma praktilise iseloomu poolest Rooma kaswatusele. Poisikese ees tulewane rüütli pidi teenima monda kõrgealust daami. Wanemaks saades asus ta mõne rüütli teenistusesse kannupoisina, käis kaasas jahil, sojes j.n.e. Sealjuures õppis ta tarwitama mõoka, ratsutama, sõjakunsti, wiisakust j.n.e. Hinnatawate opiaainete hulka kuulus ka laule õselt wõõrad keeled, muu tarkus polnud neil kuigi kõrvalt hinnatud. Nii haritud ei leidunud rüütliite hulgas kui waimlikkude seas. Tihti leidis nende hulgas isegi kirjaoskamatuid.

Naiskaswatus keskajal.

Kristlik seltskond hoolitseb naiste eest rohkem kui antiik aja seltskond. Naised on meestega ühes koolis. Mõned on isegi haritudad kui mehed. Suuremat haridust saawutati kloostreis, kus olid n.n. internaadid (instituaadid) tütarlastele.

R E N A I S S A N C E ' I A A J A J A " R K.

Keskaja suretaw waim kutsus peagi esile reaktsiooni, tekis murrang. renaissance- uuestigünd., mis astub aegedasse wõitlusesse kiriku waimu ja mõjuga. Wõitlust kergendasid jar mised asjaolud:

I. Kirikuised olid omandanud rohkesti varandust, nii et võisid võis telda hiilguse poolest rüütlitega. Aga hiilgawa eluga unustasid waimulikud ka kristliku elu lipukirjad. Paawsti noowkond elas üli-lobusat elu, usk sakramentidesse oli kadunud ja preestrid suutsid waewalt naeru pidada jumalateenistuse pidamisel.

II. Mojuwale kohale kerkiwad linnad, millede rikkus ja haridusline tasapind alatasa kaswab. Nad waewalt sallisid waimulikkude iket ja olid ikka walmis wõitlusesse astuma.

III. Rüütelkond, nähes kiriku langust, hoolitseb ka wähem kirikui-ssade eest.

IV. Euroopasse tuuakse antiik literatuuri, mis oli weel alles noidunud. See satub nüüd Italiaasse ning lewineb teistesse maadesse ja hakkab moju awaldama. Rahwas loeb antiik teoseid, näeb elu minewikus, wordleb omaga ja hakkab wihkama munga mütsi, ning igatsema elada rõmsat elu nagu antiik Kreekas. Elurõõmus Kreeklane muutub nüüd korgemaks ideaaliks.

Uneaja põhijooned: 1) Püütakse wabaneda igasugustest autoriteetidest maha kirik ja kirikharrad dogmadega, maha Aristoteles, maha skolas-tika. Ka paawsti autoriteet tunnistatakse kõikuwaks, seda enam hakkab aga Plaatoo huwitust pakkuma waba mõtlemisega.

2) Inimisek tunnistatakse kõige wäärtuslisemaks, tekib individualis-mi oitseseg.

3) Elu nauding tunnistatakse õigustatuks. Pole waja taltsutada loo-mulikke tarbeid, neid peab waid rahuldama. "Pole suurimat õnne maa peal, kui õnnelik elu."

Studia divina (jumaliku õpetuse) asemele

Studia humana (ilmalik õpetus)

Piibel heidetakse kõrwale, kuid kirjutatakse ümber hoolsasti Ho-ratiuse, Homerosse, Hesiodese ja teiste autorite teoseid, millede järele isegi mungad maiad olid, Piibli asemele astub antiik litera-tuur. Kõiki huwitab ajalugu ja looduseelu. Metafüüsika asemele astub füüsika ja abstraktse asemele konkreetne. Et ajawaimus pöörang sun-dis, pidid muutuma ka kaswatuslised waated.

Kaswatus.

Keskaja kaswatus walmistas inimesi tulewasele õndsale elule, renaiss-gancel aegne kaswatus seab aga omale ideaaliks waba, woorusliku, õnneliku isiku, waba igasugusest ususurweist, riigisurweist j.n.e. Waba isik pole riigikodanik, waid ilmakodanik. Kaswatuslisisist ideist jooksis läbi internationaalne joon. Kreeka kombad kenalises kaswatu-ses pääsawad esiplaanile. Kaob asketism, inimene peab hakkama hoolit-sema oma keha eest. Naine, kes oli keskajal kurjuse juur, saab nüüd seltskonna hingeks. mainitud arkamine algab ilmaaldest. Siit lewib ta Saksamaale, kus omandab aga teistsuguse ilme, nimelt humanism muutub siia sotsiaalseks, kujuneb wälja reformatsiooniks.

Koolid paranewad tuntuwalt worreides keskajaga. Ladina keel jäi küll opekeeleks, kui tahetakse omandada "Kuidset" Ladina keelt, rääkida kui Cicero, luuletada kui Ovidius, Virgilius ja Ho-ratius. Koolis esimesel kohal on nüüd antiik literatuur, teisel kohal püha-kiri. Peetakse isegi sõda barbaarse distsipliini vastu, nõutak-se sanitaarseid kooliolusid. Seni wõisid kooli awada ainult waimu-likud, kuid nüüd tunnistatakse lubatuks ja soowituks ka eraalgatus.

REFORMATSIOONI AJAJÄRK.

Humanistline eeltoõ oli pinnawalmistamiseks reformatsiooni liikumisele, mille eeswoitlejaks oli Martin Luther. Reformatsioon läheb hoogsalt just sellepärast, et meelemuudatus sun-dis terwel frondil, kogu seltskond omandas uued waated. Reformat-sioon toob palju uut ka kooligile ja kaswatuslisesse waadetesse. Uued põhimõtted, mis Lutheri õpetuses esinesid on järgmised: Koolis walitsegu nirmu asemele mõistlik sõnakuulmine. Kodune kaswatus eel-negu koolikaswatus. Koolide ülespidamine jäägu seltskonna ja lin-nade hooldeks, milledest iga seltskonna liige peab õpetust saama. Kooliõpetaja olgu aukohal, Ladina keele kõrwal olgu opekeeleks ema-keel. Suureks uudiseks oli see, et Luther tõlgib piibli Saksa keele-Nii läheb piibel arusaadawas keeles rahwa ja koolide kasutada. Agaraks Lutheri mõtete teostajaks oli M e l a n c t o n.

Ta asutas kooli, walmistas ette õpetajaid ja kirjutas õperaamatuid millega tehis omale au-nüüdime, "Praeceptor Germaniae" saksa-
maa õpetaja

Jesuiidid.

Jesuiidid lõid omeparase kaswatusüsteemi, mis näitas kujukalt et kaswatus on suureks jõuks inimisiksuse kujundamisel, sest nemad oma kindlasihhilise tööga lõid usua uue inimituubi. Jesuiitide orden asutati aast. 1543. Ordeni sihiks oli wõitlus reformatsiooniga ning katoliku kiriku ja paawsti hiilguse restaureerimine, selle sihi saawutamiseks tarwitati jutiust, pihti ja kaswatust. Jutiustamiseks kasutati osawasti kiriku autori-
teeti, mitmel otse wirtuosooslistel wõtteil. rahwast kirikusse meelitates. Piht oli salajane ning üksik. Pihtija ei julenud warjata sudamesaladusi. Momendid, mil pihtija tunnistas oma sudamesaladusi, olid talle toelisiks hingeliseks elamusiks. Sel ajal wõis preester pihtija hinge otse awatuna näha, ja et hing eriti wastuwõtlikon sel momendil siis wõis sinna ka midagi panna. Seeparast kasutasid preestrid moju awaldamiseks just neid hetkeid. Waimulikud said pihti läbi teada, mis sündis nende ümber. Kogu ühiskonna elu oli neile teada kolgi pisemate ja suuremate saladusteks. Veel paremini, kui jutiust ja pihti oskasid jesuiidid ära kasutada noorsoo kaswatust. Koik oli siin peenelt läbi mõeldud ja otstarbekohaselt korraldatud. Pedagoogika ajaloo kirjutajad tähendawad: "Ordu-koolid olid kahtlemata parimaiks kaswatuskohiks." Kui keegi tahab tundma õppida kaswatusel moju, pruugib ainult korra pilgu heita jesuiitide kooli. Jesuiite huwitas waid kõrgem kiht, nad tahtsid walitseda üle maa walitsejate kaudu. Nende kuueaastalised kolleegiad sarnanesid meie algkoolidele, nende normaal koolid - meie keskkoolidele, peale nende koolide olid neil veel ülikoolid ja waimulikud seminarid. Saja aasta waltusel oli tekkinud 372 kooli, kuna 18 sajangu oli 612 kolleegiat, 157 normaal kooli, 24 ülikooli ja 200 waimulikku kooli ehk missiat. Opilaste arw tõusis mõnes kolleegias isegi üle 2000. Ordeni sulumisel oli üldse 22000 pedagoogias tegewat liiget. Jesuiitide kooliwõrk oli paisunud nonda waga suureks organisatsiooniks. Administratsioon. Ordeni juht ehk kindral oli elusegne, tema asukoht oli Roomas. Orden jagunes prowintsideks, prowintsi-
allidega eesotsas. Kolleegiumite juhtideks olid rektorid, neile allusid prefektid, õpetajad ja kaswatajad. Opilased jagunesid grupideks, kellel olid omad ülemad. Grupid jagunesid oma korda paareks. Paari liikmed pidid waiwama teineteise tegewust, kuid nii, et teine seda ei teadnud. Oma tegewusest pidi iga grupi liige raporteerima oma grupi ülemale, grupi wanemale, see omakorda prefektile j.n.e. Kes edasi ei teatanud, wõttis wastutuse oma peale. Administratiivne wahekord oli hea. Nii oli Roomas koik teada, mis sündis igas prowintsis. Jesuiidid toowad koolikorralduses nähtawale midagi ennekuulmatat. Nad tahawad teha kooli meeldiwaks. Neil on arusaamine, et witsaga ei saa seda saawutada, kuid kuidas wõidelda waaratuste wastu, mida koolis nii sageli juhtub? Jõutakse otsusele, et tuleb tegutseda mitte karistamisega, waid profilaktikaga. (Arahoidmisega). Selleks seatakse sisse peenike järeilwaite opilastele, mis muudub otse spioneerimiseks. Sel teel ei lastud ebasoowitawaid mõtteid teoks seadagi, nad näwitati juba idudena. Witsu tarwitati erakorralisel juhusel ja selleks oli eraisik, kõrrektor. Ergutusbinoosid oli rikkasti: koige pealt teraw wõistlus õppimises ja muus. Kes langes madalamale kas õppimisega wõi moraalselt, paigutati ta kohn üks kont madalamale. Oli maksew peenike numeratsioon. Paremale opilasile määrati kingitusi, anti lanendada aullesanaid j.n.e. Keda ei seadud toole wirgutada aashnusega, seda mõjutati näbistustega; tolamütsid, eeslikorwad j.n.e. Need olid tugewad mõjutamisabinoud, kuid palju numaansemaid neist, mis tarwitati tawaliselt kolleegsetes koolides.

eluliste küsimustega, vaid tungisid ka pedagoogikasse. Poliitilise too korval oli ta motleja, teda huvitasid eriti sotsiaalfilosoofilised probleemid. Ta tähtsaim teos on:
"Paremast riigikorrast uuel Utoopia saarel"

Siin tahab ta esitada lugejaile konkreetisel kujul oma poliitilisi, sotsiaalseid ja pedagoogilisi vaateid. Oige palju on sellesel teosel ühist Plato teosega "Respublica" (riik). Siin, samuti kui seal, katsutakse kujutada ideaalset ühiskondlikust korda.

Mis puutub kasvatusse, siis ei pea Thomas More selle ideaaliks opetust, vaid kolblist kasvatust. Eestkätt voorused ja kolbius, siis alles teadmised. "Riigid hævinevad kodanikkude nõrkusist aga nõrkused on halbade kolbiusreeglite resultaadid." Sellepärast, riik peab sisendama kolblisi vaateid. Inimene elagu ja puudku lobu saavutada, mis oleks kooskõlas loodusseadustega, jälgides sealjuures terve moistuse näalt. Terve moistus sisendab meis armastust ja austust Jumala vastu, kellele meie välgne me tãnu elu eest. Terve moistus opetab meid ka roomsasti elama ja kãseb korraldada samasuguselt ka ligemise elu. "Meie ei saa olla roomsad, kui kaaskodanikud on õnnatud." Oieti korraldatud haridus viib meid selle sihi taotlemisele. Oige haridus seisab looduse ja asjade tundmaõppimises ja praktiliste sihtide kasutamises. On tarvis ammutada tarkust otsekõhe loodusest, asjadest, mitte raamatuist. Iga Utoopia saare elanik peab kõigist, mis elu vajad, kogenud olema. Elu vajab tarvete rahuldamist, seda nad peavad moistma. Nad olgu osavad praktilisis oskusis. Sellepärast on praktiline too esikohal, tähtsaim too pollutoo. Selle too läbi saame toitu. Iga Utoopia saare elanik õpib noorelt: 1) Pollutood. Kuid tarvete rahuldamine sünnib ka kasitoo kaudu, sellel läbi peab õppima 2) Kasitood. Igauks peab tegema tood oma võimete kohaselt. Kui lapsed ei taha võtta omaks vanemate tood, siis saadetakse nad teise perekonda, kus nad vastavast tood õpivad. Igauks peab õppima ka 3) teadust. See on vaba aja küsulik ja moistlik kasutamine. Teadus ei tohi muutuda puht teoreetiliseks. Nad ei pruugi teada dialektika peensusi, ei astronoomiat nagu vanad targad, aga nad moistku tähtede liikumist kasutada, ja seda omandavad nad põhjalikkude vaatluste varal, milledest teevad järeldusi. Ka teised nähtused, nagu looduslised, ajaloolised omandatagu vaatluste varal.

More on väga radikaalne naishariduse küsimuses. Kõik humanistid pooldasid naisharidust, kuid More väljendab kindlasti: naiste ja meeste vahel pole vahet. Mõlemad tehku unesuguselt tood ja kasutagu ühtemoodi aega, mis neil vaba on. Sugu ei tohi teha takistusi elukutse valikul. Naised võivad ka preestriteks saada, kuid tingimisel, et nad oleks lesed ja elatanud ees. Kui naised oleksid ka vähem vastuvõtlikud kui mehed teaduse suhtes, siis tãna dagu nad end. Kui saak on hea, ei küsi seda keegi, kas oli see naise või mehe külvatud, miks siis vahet teha hariduslises küsimuses. Haridus seltsis voorusega on ülimaks varaks. Teadus vooruse ta teetab inimest.

Thomas More'i Utoopia oli väga populaarne, laialt loetav teos. Paljud ammutasid sel ajal sellest teosest vaimustust. Nende hulgast väärivad erilist tähelepanu järgmised isikud, kes arendasid autori mõtteid edasi:

1. Ludvig Vives - hispaanlane. Tema käis läbi Erasmi ja More'iga ning rimus teosed: "De disciplina" ja "De anima et vita." Kui usutegelane vormuleerib ta elu sihti teisiti kui More. Elu esimesel kohal olgu usulised motiivid. Kasvatus peab tegema inimese paremaks, usklikumaks, targemaks elu suhtes, usuliskolblis kasvatus ja otstarbekohase opetuse kaudu. Kasvatuse siht on taotleda maapealist ja taevalist õnne. Kasvatuseks abinõudeks on otstarbekohane õpematerjal ja raamatud, opetaja eeskujud ja moistlik kooli atmosfäär.

Opeained:

Opetusobjektiks olgu asjad, mitte sõnad. Esikohal olgu need ained, kus asjad kasitlusel: looduslugu, matemaatika. Teisel kohal juba keeleteadus. Ajalugu on ka teadus, mis väärab meie tähelepanu, kuid seal tuleb huvi juhtida enam rahuaja nähtustele kui sõjaaja nähtustele. Opilase isik peab saama uurimise objektiks. Opetajad tundku täpselt oma opilasi. Iseloomu joonte tundmine sundigu kogemusliste vaatluste varal. Selle opetusega sai Vives empii-

Rablée mõistab hukka tolleaaja distsipliini saavutamiseviisiid. Tema ütelnuse järelle kaldavat ümber paremini isegi vangidega kui lastega koolis.

Montaigne.
MONTAIGNE. (1533 --- 1592).

Montaigne oli tüübiline Prantsuse filosoof. Filosoofiliste küsimuste kõrval kasitas ta elavalt ja huvitavalt ka pedagoogilisi küsimusi ning teenis sellega aukoha pedagoogika ajaloos.

M. oli rikaste vanemate laps. Ta vanemad tahtsid korraldada oma poja kasvatust isemoodi, erinevalt tolleaaja kasvatusviisidest. Juba noorelt loodi lapsele mugavad elutingimused. Kui poisike magas, ei tohtinud keegi ta und segada, ainult muusika helidega tohtis teda äratada. Nii sai ta üsna orna kasvatus. Hiljem * saadeti ta Bordeaux'st maale vaesesse talukohta, et ta harjuks ka lihtsate elutingimustega ja õpiks tundma lihtsust, kes kes vajab õpetlasi.

Selle kohta tähendab ta ise: "Isa tahtis, et ma püüaksin ennem nende poole, kes sirutavad abipaluvalt kae, kui nende poole, kes pööravad selja". Ta kasvatajaks palgati sihilikult saksa õpetlane - arst. Isa tahtis, et poeg õpiks ära ladina keele, kuid mitte niimoodi, nagu tol ajal õpetati, vaid raamatute, grammatiliste reeglitega, nuudita ja nututa. M. õpetaja ei mõistnud Prantsuse keelt, seepärast muutus ladina keel paratamata õppeaineks ja seega sündis keele õppimine naturaalsel meetodil, tegeliku raakimise kaudu. Kasvatajaks oli sihilikult arst, et ta kasvatuses arves taks tervishoidlike nõuadustega.

Samuti sündis ka Kreeka keele õppimine. Kaanamine, pooramine ja muud grammatilised reeglid omandatakse mängudes. Et poeg omandaks ka süstemaatilise koolihariduse, anti poisil lõpuks paremasse kooli - Schola aquitanica. Seal moodunud aastad tuius-tasid teda tolleaegse kooli süsteemiga jättes üsna eitava mulje järele. Hiljem omandab ta juriidilise hariduse ja saab Bordeaux linnapeaks. Kuid administratiivne tegevus ei meeldi temale, mone aasta pärast lankubki ta sellest tegevusest ja andub teaduslikule tööle. Montaigne on filosoofiliste kalduvustega isik, iseloomult - vaatleja, elunähtuste filosoofia.

Viimastel eluaastatel andubki ta omas mõises kirjanduslisele tegevusele ja tema sulest ilmuvad ka mitmed teosed, kuid energilist tegevust ta just ei avalda. Aastal 1580 ilmub ta tähtsam teos "Essais".

M. suhtub elule kerge irooniaga, kuigi heatahtlikult. Mainitud teos on ainult väike suleviske - katse, kuid järeltulev põlv hindas seda õige kõrgelt. Isegi Lock, Rousseau võlgnevad palju Montaigne'le.

Montaigne'i kasvatuslikud vaated - kasvatuses siht.

M. vaadete järele peab kasvatus arendama tervet mõistust, kinnitama kolbiist iseloomu ja seisma lähedal praktilisele elule. Ta vihkab tarkust, mis on rajatud mälu, enam kui rumalust, tunnistades ainult kasvatavat õpetust, millest pärastpoole Herbart kinni haarab. Kui õpetus ei tee lapse vaimu paremaks, siis mängu ja parem palliga, seelabi muutub vähemalt ta keha paenduvamaks.

Õpetuse meetodid.

Ka õpetamismeetodide suhtes on M. omaparased vaated - üsna lahkuminevad tolleaegseist. Ta nõuab, et

1) Õpetus olgu loov ja isetegev. Õpetaja argu raakigu terve tun-
dusi, et õpilastel jääks ainult korrata, mis nad kuulnud õpetaja
suust, vaid võimaldada õpilastele isetegevust.

2)

Õpetamismeetod olgu eluline.

Laps ei pea mitte omandama teadmisi ainult raamatutest, vaid kogu
ilm olgu talle õpperaamatuks, sest raamatulised teadmised üksi
omavad vähese väärtuse elus.

3)

Võetagu juba noorelt ette opereise kodumaal ja välismaile.
Sellega toonitab M. ekskursioonide tähtsust.

Õppematerjal.

Esimesele kohale teaduste vallas asetab ta kolbiise filosoofia

fia - ilma vaatlemise kolblisest seisukohast. Tema arvates on filosoofia toed sündsad niinasti lastele kui ka täiskasvanutele. Lastele võib selgitada filosoofilisi mõtteid lihtsamalt, kuna täiskasvanuile sügavamalt, kindel on aga, et need toed on kättesaadavad igale eale. Näiteks moraalne käsk: vale on halb. See tõde on kättesaadav ka lastele. Kolbline filosoofia asub siin usuõpetuse asemel. Teisele kohale asetab ta ajaloo. Kuid ajaloo käsitlemisel tuleb laste tähelepanu juhtida kolblisele elule, ega tohi piirduda kronoloogiaga - lihtsa sündmustiku oppimisega. Tähtis pole see, millal kartaago langes, vaid tähtis on kartaago elu ja põhjused, miks ta langes. Ainult niisugusel oppimisel on väärtus. Ajalugu peab meid ühendusse väima suurvaimudega minevikust.

Veel peab M. tarvilikuks loogikat, füüsikat, geomeetriat, retoorikat, Kreeka ja ladina keelt. Ta on esimene, kes toonitab mõtet, et keeli õpetatagu naturaalsel meetodil. Ka rõhutab ta, et tähtsal kohal olgu emakeel ning lähemal elavate naabrite keeled. Kolbline kasvatus saavutatagu harjutuste kaudu, algades sellega esimestest elupaivist peale. Meie kolblised panevad juurduvad mõissee nooruspäevilt, selleparast peab võitlema noorelt lapse valelikkuse, lõhnakuse ja isemeelsuse vastu, neid paheleid juba idudena hävitades. Kui seda nooreseas ei tehta, siis on pärast seda juba raske teha.

Ka füsilisele kasvatusel seab M. õige valjud nõuded üles. On vaja arendada kogu inimest, mitte keha või hinge, vaid juhtides neid kui paari hobuseid rakendatud ühe vankri ette. Sealjuures peame alati kaitsma tervishoidlike nõuete järgi, andes kehale parajal määral liigutusi. Ei tohi ka keha orjastada harjumustele, peab kasvatama nii, et ükski harjumus ei kasvaks nii tugevaks, et temast loobuda ei saaks. Eriti peab seda napunaidet joukam kint silmas pidama, sest siin harjutatakse lapsed tähti ulimugavale elule.

Distsipliin.

Saades ise pehme ja orna kasvatusel peab Montaigne seda soovitatavaks ka teistele. Viibides kolleegiumis pani ta tähele selasest kasvatusviisi ja asus selle suhtes täiesti eitavale seisukohale, kuna seda ihunuhtlust narrastati. Järsult mõistab hukka M. vitsa nuhtluse. "Vitsad teevad alatuse, vihasaks ja lõhnakaks, sündsam on entida klassi lilled ja lehtedega kui veriste vitsadega. Ma käseksin maalida seintele lobu ja rõõmu - Flora ja Gratia. Iialgi ei pea karistatama vihas, ütleb ta, sest keegi ei kantsleks hukka mõista kontunikke, kes oleks vihas hukka mõistnud kaebeluse, samuti ei kutsuks keegi ravitsejaks arsti, kes vihkab last. Enne kui karistada, peab lugema kolm korda "Isa meie" palve. Siis moodub vihanõõg, kuna vihanõõs ei tunne inimeste mõtet. M. nõuab isegi, et lapsed ära võetaks vanemalt, kes neid peksavad. Nii leiame palju originaalseid mõtteid M. teoses, milledest mitmeid meie ajal otse aksioomaks on saanud.

B A C O N . (1561 - 1626).

Bacon sündis Londonis. Oppis Cambridge ülikoolis õigusteadust Hiljem tutvunes Pariisis Ramuse ja Montaigne toodega. Jakob I valitsuse ajal sai kantsleriks. Kuid varsi pidi intriigide pärast sellelt kohalt lahkuma, sest teda süüdistati altkäe maksu mõtmise

B. oli suur, kui mitte geniaalne teadusmees. Ta sulest ilmuentsüklopeediline teos "Instauratio magna". (suur ehitus), mis koosneb kahest osast. Esimene osa sellest reamatust raagib üksiku teaduste arengust ja saavutustest, seda nim. "De dignitate et augmentis scientiarum". Teine osa raagib unest meetodist teaduste omandamisel "Novum organon scientiarum". Neis tois pole pedagoogilisi küsimusi eriti kõne alla võetud, kuid B. votab kogu teaduste arengu ja metodoloogiat kriitika alla, mis alles hiljem pedagoogikale üle tuuakse ja siin tugeva touke annab untele otsimistele. B. väidab, et endiseaja teadused sarnanevad surnud kujudele, mis on küll kaunid ja ulistatud, aga oma surnud oleku tõttu ei liigu paigast. Kuni 17 sajanguini polnud teaduse alal tõesti miskit liikumist. Keskaeg püsis piibli juures. Piiblit peeti vaaramata tööallikaks kõigis küsimusis. Humanistid nindavad küll piiblit vähem kuid seadsid omale selle asemel tööallikateks Kreeka ja Rooma teadusmehed. Nende toodes otsiti vastust igale küsimusele

Bacon vaatleb lähemalt neid püüdeid ja leiab, et need on väg

puudulikud. Üldse peab ta endised teadused elutuks, ta võrdleb neid kuivanud puuga.

Peagi hakkab ta põhjusi otsima, miks on siist teadused oma eluvoime kaotanud ja jõuab otsusele, et põhjus peitub selles, et nad on muutunud puhteteoreetilisteks, kõrvale on jaatud elu vaartusline külg. Nad ainult uurivad ja vaatlevad, kuna vaatlemise praktiline otstarve pole tähelepanu leidnud.

Teadused on olnud kauniks enteks elule, aga mitte kasulik-kudeks aineteks. B. tahab muuta nad praktilisiks teadusiks. Kuid siin tekib küsimus, mil kombel saab seda teha.

Kindel on, et inimesel on puud looduse üle valitseda, loodusejõude panna oma teenistusse. Ka teadus peab sellele välja minema, et ta õpetaks inimest loodust kasutama, sest

LOODUS ALLUB SELLELE, KES TEDA TUNNEB, MOISTAB.

Siit selgub teaduse suur ülesanne, õpetada inimest loodust mõistma, loodust uurima. Siis alles muutub teadus praktiliseks, eluliseks. Siit teeb ka Bacon järelduse, mis inimene peab omandama: mitte teoloogia, eetika, metafüüsika, vaid füüsika peab olema alusmüüriks filosoofiale, siis võib ainult teadus muutuda eluliseks. Haridus ja teadus peavad olema inimesele vahendeiks looduse üle valitsemiseks. Inimvoim on võrdne inimesteadusele, seepärast olgu ideaaliks pansofia - kõik teada. Kes teab enam, see võib ka enam. Bestkätt peab inimene teadmisi omandama loodusest. Looduse juure pääseb ta aga ainult uurimise kaudu. Kes loodust uurib, see võib ka looduse üle valitseda, tema tõlkija olla.

Bacon viskab ümber endise loogika. Ta suudistab teaduste arenemise seisundis just Aristotelest tema loogikaga, Aristotelese autoriteet oli raskeks tõkkeks ees, kuna arvati, et kõik mõtlemisreedused on Aristotelese loogikas kindlaks määratud. Mis oli neis loogika seadusis, tunnistati õigeks, mis aga seal ei esinenud, seda peeti võimatuks. Aristotelese loogika oli dedutseeriv. See oli hea skolastikuile, kes võtsid piiblist üldised väited ja neist tuletasid teisi - deducere. Niisugune tuletus peeti loogikaparaseks, ta tunnistati õigeks, kõik teised peeti valeks. Mõistusega opereerides võis tuletada tõtt.

Keskajal arvati isegi, et inimene võib teha küll mõtlemisel vigu. Kui aga oleks leitud reeglipärane loogika masin, siis oleksid väited olnud täiesti vigadeta, seega oleks toetlemine olnud kindlustatud. Katsutigi konstrueerida mõtlemismasinat. B. lükkab need vaated usna ümber. Ta eitab Aristotelese deduktsiooni, mis olla vaid õnnetuseks inimesele. Tähtis on **INDUKTSIOON**, aga mitte **DEDUKTSIOON**. Ainult üksikvaatlusist võime teha üldistused, mis oleksid õiged. Deduktsioon on ajaviide, kuna induktsioon, üksikvaatlused viivad töö juure. Üksikvaatlusel olgu esikohal uurimine, eksperiment, sest need on õiged teaduse allikad. Üksnes teadusline eksperiment võib viia teaduse uuele oitseaiale. Teadusmees aga olgu objektiivne, kunagi mitte subjektiivne, ehk küll subjektiivsus hindamisel sagedamini esineb kui objektiivsus.

Baconi mõju oli suur. Eksperiment järjest hakkab teadusesse tugima, esiteks loodusteadusesse, siis ka vaimuteadustesse, nagu psühholoogiasse ja pedagoogikasse. Deduktiivse ratsionaalse pedagoogika asemele astub eksperimentaalne pedagoogika.

Sellepärast peetakse ka B. eksperimentaal pedagoogika isaks. Tema näitas järelelüljajale tee, mida mooda võib pääseda loodussaladuste juure, andis uue sihi - et tähelepanu ei pea juhtima raamatutele ja autoriteetidele, vaid loodusele. B. mote, et aja ei tohi võtta deduktiivsest, ratsionaalsest, vaid induktiivsest - üksikasjalisest, sai varsti üldiseks didaktiliseks hüüdnõuks.

RATICH IUS - RATKE (1571 - 1635).

Ratichius omyndas ülikooli hariduse Rostockis. Elades mõni aega Amsterdamis tutvunes Baconi ideedega ja sattus peagi Baconi ideede mõju alla. Eriti huvitas teda induktiivne töötamisviis, mis oli tol ajal uudiseks. R. katsus teostada Baconi põhimõtteid didaktikas ja pedagoogikas, mis tal ka üsna hästi õnnestas.

1612 aastast algab ta kuulsus. Sel aastal tootab ta Frankfurdi Reichstagil juhatusel anda:

1) Kuidas noor ja vana võib lühikese aja jooksul Hebrealaadina ja Kreeka keele ära õppida.

2) Kuidas seada emakeel kogu hariduse aluseks ja

3) Kuidas sisse seada riigis üks keel, üks kord ja ühtlane valitsus.

Reichstag ei võtnud tema ettepanekut küllalt täsiselt, kuid üksikud Reichstagi liikmed olid temast siiski huvitatud.

Veimeri hertsoginna Dorothea kutsus R. oma lasteõpetajaks. Hertsoginna tahtis võimaldada ka talie ja plaanide teostamist.

Siin tootas R. mõni aeg kaunis hea eduga, kuid varsti peab lahkuma peamiselt oma halva iseloomu pärast. Ta oli salapärase, hoidis oma teadmisi kui noiakunsti, sealjuures aga auaadne ja tulnoriia.

Mõne aja pärast annab Ludvig von Gothen tema kasutada trükikoja ja kooli 500 õpilasega. Kuid ka see töö vaatas üürisest aega ja lõppes R. vangistamisega, sest ta oli ühes oma kirjatöös haavanud vürsti. Vanglast vabanedes pidi ta allkirjaga tootama, et elu lõpuni enam midagi ei kirjuta. Ehk küll R. praktiliselt suuri resultate ei saavutanud, ei vähenda see tema väärtust pedagoogika ajaloos.

Ratke pedagoogilised ja ülddidaktilised mõtted vaarivad erilist tähelepanu. Ülddidaktikas toonitab ta järgmisi vaateid:

1) Opetus peab sündima loodusparast, kõik õpetatagu esiteks emakeeles, see on loomulik, sest laps õpib esimesena emakeele.

2) Käsitlus olgu nälik. Lastele antagu võimalikult palju konkreetseid kujutlusi. Aarmisel juhusel ainult peab leppima üksnes seletuse andmisega, näiteks abstraktse mõiste selgitamisel nagu - õiglus. Kuid niisugune mõiste on vaja ka tema nägelikuks seesmiselt, seletuse kaudu peab antama konkreetne ettekujutus.

3) Üldmõistest omandatagu induktiivselt konkreetsete näidete varal. Enne anti mõni üldmõiste, siis toodi seletusele lisaks veel mõni näide või jutt. Ratichius ütleb, et õpetus sündigu ümberpöörult.

4) Uus omandatagu tuntu kaudu.

5) Opetuses mindagi kergemalt raskemale.

6) Midagi ei tohi enne pähe õppida, kui sisu selge pole. Muidu omandatakse ainult sõnad; pealegi on omandamine raske, kui sisust arusaamist pole.

7) Et kindel üldvaade toost oleks, selleks tuleb korraldada kordamisi. Iga üksik tund annab raasukegi. Iseenesest nad ei liitu tervikuks, seda on aga vaja. Sellepärast on tarvilik, et õpetaja peatuks too juures, võtaks raasukesed kokku tehtud too kordamisega.

8) Ratichine pooldab kontsentriilist õpetusviisi. Alguses antagu teadusi lühidalt, pärast süstemaatiliselt, kuidu on too perspektiivita.

9) Kogu õppus sündigu koolis. Kodune iseseisev too olgu keelatud. Kool on tootamiskohaks, kodune too olgu ainult kordamiseks - kinnitamiseks.

10) Opetama peab nii, et õpilased alati tunneksid õpetusest kasu. Iga tund lõppegu lastele selle tundmisega, et ta on puudnud edasi ja saavutanud miski, ühe astme kõrgemale tõusnud.

11) Päevas olgu maksimum 4 tundi koolitööd.

12) Kogu õppus olgu kontsentreeritud. Üks aine esinegu tsentraal aine, kuna teised temale ainult laienduseks on. Teised peavad suhtuma tsentraalainele, nii saamegi kontsentratsioon.

Tsentraalaineks soovib Ratichius Usuõpetust.

Nimetatud didaktilisi mõtteid seisabki R. peatantsus.

Üldpedagoogikas jõudis R. otsusele, et ühtki kasvatusvõtet ei tohi tarvitusele võtta järeleproovimata - usu peale.

Iga tõde, iga põhimõte omandatagu induktsiooni, eksperimen -

di kaudu.

Siis seab ta veel ules huvitavad üldnõuded koolide kohta:

1. Algekool olgu sunduslik.
2. Kool olgu emakeelne.
3. Kooli ja kodu vahel olgu tihe side.
4. Koolis valitsegu distsipliini ühtlus. Koik pedagoogid toimigu solidaarselt omis nõudmisis ja karistusis.

Ka need vaated tõstavad R. esiplaanile. Tol ajal oli ta esimene pääsukene pedagoogide peres, kes kandis neid motteid.

AMOS COMENIUS. (1592 - 1670).

Amos Komenius on silmapaistvam ja geniaalsem pedagoogide peres. Ta sündis Moraavias mõldri pojana, saavutas hea hariduse: alguses Ladina koolis, siis Herboni akadeemias ja lõpuks Heidelbergi ülikoolis. Peale akadeemilise hariduse omandamise reisis Comenius Lääne-Euroopas, peatus kauemat aega Amsterdamis ja Inglismaal. Nii sai ta hea koolihariduse ja väljamaareisil tutvunes moodsate ideedega.

Tagasi tulles Moraaviasse hakkas ta õpetajaks, tundes erilist huvi pedagoogika vastu. Selalal ilmutas ta suured tööd: JANUA LINGUARUM RESERATA. " (avatud üks keelte õppimiseks). Didaktika Magna " (suur didaktika). Orbis Sensualium Pictus. " (nagelik ilm pildis

Esimene neist raamatuid kujutab enesest metoodilist käsiraamatut eriti just Ladina keele õppimiseks. Ta on umbes meieaja aabitsa taoline.

Teine raamat on kirjutatud õpetaja jaoks. Siin esinevad Comeniuse üldpedagoogilised ja didaktilised vaated.

Kolmas raamat on lugemik, ühtlasi esimene illustreeritud õpperaamat tolajal, kus ta tahab pakkuda niisuguseid lugemispätsid, mis tutvustaksid lapsi piltlikult ilmaga.

Comenius oli nagu loodud pedagoogiks. Ta oli südamelik, seltskonnas ja laste seas armastatud. Ta ei piirdunud üksnes teoretiseerimisega, vaid oli ka pedagoog-praktik. Ta lõi hulk koolke kodumaal aja isegi väljaspool kodumaad, nagu Inglismaal, Rootsis, Hollandis ja Venemaal, kuhu teda kutsuti koolide asutajaks. Tema omas need samad ülddidaktilised vaated, mis Ratichiuski. Kasvatuse siht.

Kasvatuse ülesanne seisab inimese ettevalmistamises igavesele elule - igavikule. See oleks lõppsiht. Lahem kasvatuse ülesanne oleks aga: arendada jumalist antud omadusi, moistust, tahtmist ja südant. Kool peab tegema inimesed tarkadeks, moistlikkudeks tegevuses ja jumalakartlikeuks. Kasvatus olgu kolme külge: peab haarma moistust, tahtvaldkonda, südant.

Hinge mitmekülgsusele vastaku ka hariduse mitmekülgsus. Opetus antagu nooreseas, see on põhjendatav loodusnähtusiga, sest ka loomad, linnud, taimed vajavad noorelt arenedes kasvatust. Rikkad ja vaesed, mehed ja naised, koik peavad saama kooliõpetuse, kasvatuse. Ainult niisugune õpetus, kasvatus, mis sunnib süsteemiliselt, kavakindlalt, võib kanda tugevaid tagajärgi. Ka ema kasvatus olgu kavakindel, see olgu emakool. Järelikult kasvatus olgu kavakindel juba esimesest eluaastast peale.

Koolikord.

- 1) Laps peab saama ümmarguse hariduse.
- 2) Ta peab lõpetama õppimise enne täisiga.
- 3) Opetus sündigu peksuta.
- 4) Opetus argu olgu näiv - väline, vaid sügav - sisemine

Füüsiline kasvatus.

Kasvatajad peavad lapse kehaga tõsiselt arvestama. Nagu puu nõuab liigutusi, toitu, puhkust, nii peab ka iga teine olevus seda saama. Normaalne tööpäev oleks:

- 8 tundi tootegemiseks.
- 8 tundi puhkuseks ja ülejäänud
- 8 tundi toitmiseks ja liigutusi.

Comeniuse ja Ratichiuse vaated on siin nii ühtuvad, et võiks arvata, et siin on tegemist plageerimisega, kuid Comenius oli selleks liiga aus, ta omandada motteid Ratichiusest nimetamata. Teatavasti

oli Comenius tahtnud küll Ratichiusega kokku saada, kuid viit-
mane ei soovinud seda. Koige toenäolisem, et tol ajal juba
need motted just kui ohus hõljusid, ja et mõlemad pedagoogid
oma ette tulid samasugusile otsusile, Tahendab, siin on tege-
mist mottesugulusega, mitte aga motete laenamisega.
Didaktilised põnimotted.

Comeniuse reeglid kergeks, edukaks ja
põhjalikuks oppimiseks:

1) Oppimiseks valitagu õige aeg, koige pealt
noorus, ja hommikune aeg.

2) Aratatagu õpilasis huvi aine vastu.

3) Opitagu otsekõne vaid kasulikke asju.

4) Oppust hakatagu asjust, mitte sonust -

5) Alatagu peale lihtsamaist elementidest.

6) Kergemalt, lähemalt ja tuttavamalt peab
minema raskemale, kaugemale ja tundmatule.

7) Ei ole vaja midagi arusaamatut pähe õp-
pida.

8) Oppimine sündigu järjekindlalt, tasahil-
juke si, ei tohi olla ruttamist.

9) Koik teadmised olgu seotud.

10) Oppimine sündigu meelte kaudu, mitte sõ-
naliselt.

11) On vaja õppida asju, mitte sonu.

12) Kinnitada oppimist kordamiste ja harju-
tuste abil.

13) Kõrvaldada kaootilised teadmised.

14) Vasitada võimalikult vähe lapsi, koolis
olgu 4 tundi ja kodus 4 tundi tood.

15) Koik oskused omandatagu tegevuse kaudu.

16) Keeled opitagu naturaalsel meetodil -
tarvitamise kaudu.

Raamatus "Didactica magna" avaldab Comenius ka oma peda-
googilisis vaateid. Tarvilik on, et koik inimesed omandaksid
hariduse. Koolis olgu vähem tuupimist, aga rohkem oppimist,
vähem kartust ja rumalust, selle asemel rohkem roomu ja tooar-
mastust. Inimene olgu igakülgsest arenenud: Intellektuaalselt,
kõlbliselt ja usuliselt, sest inimene on olevus, kel on antud
koik need arenemised. Inimene on jumala kuju jarel. Et Jumal
on koikteadja, siis on inimene teadmiste voimeline. Pealegi on
antud inimestele püüd teadmiste järele. Ja kui inimestel on püüd
uute teadmiste järele, siis ei jaa ka midagi ta mõistuse eest
varjule, sest inimesele on antud selleks ju meeled. Inimene on ala-
tasa tegev, otsiv. Ta ei voi olla tegevuseta, sest "tegevuseta
olek oleks enneaegne surm". Inimene on harmooniline, vooruslik
olevus, sellepärast peab ta ka kõlbliselt arenema. Comenius seab
eeskujuks Cicero, kes kogu oma elu pühendas ühiskonnale.

Usuelu arendamisega arendab inimene oma tundeid. Et inimene
on susuliselt arenev, see on jällegi sellest tingitud, et ta on
loodud jumala pale järele. Igauks igatseb selle juure, kust ta
on pärit. Inimene on jumalast pärit, sellepärast on tal tung
sinna. Isegi paganail on see püüe, sest nad kummardasid ka juma-
laid.

Koik peavad saama haridust.

Kes sündis inimeseks, see sündis ka selleks, et olla inimene.
Need, kes on loodud inimeseks, peavad koik saama inimväärtuslise
hariduse. Kuna alamad ja väesemad voi vad ka tähtsaiks tegureiks
saada rahva elus, sellepärast pole vaja kedagi takistada.

Ka see asiolu, et mõned on vaimuannete poolest viletsamad,
ei õigusta meid neid eemale tõugata. Hariduse abil võib ande-
vaesust, nüridust eemaldada.

Ka naisugu peab omandama hariduse, sest nemad on loodud
samuti jumala pale järele. Nii mõnedki neist on loodud kõrgemate
ülesannete jaoks, nagu valitsejaiks, kunstnikeks, jne. Miks
eemaldame neid siis raamatuid ja laseme teha tegemist aabitsa-
tega. Kergemeelsust ei voi siin sugugi karta, see võib tekkida
ennem vaimupimeduse jarel. Raamatud, mis oleksid naissoole määra-
tud, peavad juhtima neid headele tegudele ja jumala toe leidmise-
le.

Sama peab omandama haridust ka toolisklass. Kui kõik on haritud, siis muutub seltskonna elu palju paremaks, inimestele avaneb uus lõbuallik, nimelt raamatud. Raamatute kaudu leiavad inimesed lohutust.

Comenius võttis päevakorrale ka individuaalse kasvatuse küsimuse, mis meilegi ajal tekitab palju raskusi. Ta ütles, et kasvatus ja õpetus olgu kohane lapse iseloomule. Lapsi liigitab ta iseloomult 6 liiki:

- | | |
|----------------------|--|
| 1. Teravad, | 4. Järelandmatud, kangekaelsed. |
| 2. Nürid. | 5. Teaduse harrastajad. |
| 3. Pehmed, leplikud. | 6. Käsitöö harrastajad, tulevased praktikud. |

Püüdlikkudele iseloomudele peame andma ainult vaimutoitu, või valvama, et nad ei teeks endile liiga, mille tagajärjel nad võiksid nõrkeda.

Teravmõttelisi aga, pikaldasi ja sõnakuulelikke vaja ainult ergutada.

Tarku, uudishimulisi, kuid ninakaid ja sõnakuulmatuid ei nähta heameelega koolis, aga neist võrsuvad tähtsad inimesed, sest kõige metsikumaist hobustest saavad kõige paremad ratsahobused.

Sõnakuulelikkude, osalt uudishimuliste, kuid aeglaste ja nürimõistustuste laste vastu peab õpetaja olema lanke. Niisuguseid lapsi ei tohi koormata, nendega on vaja troostivalt ümber käia, et neil tuju õppimiseks täiesti ei kaoks. Hiljem jõuavad nad sihile.

Kes on nürivõitu ja omandab pikapeale, neile püsivad teadmised palju kauem mälus kui neil, kes omandavad väga kegesti. Tuimadest lastest saab siiski asja, kui neis aga kangekaelsus puudub. Kui aga nürivõitu lastele liitub veel jonnakus, kui nad on loomult tigidad, rikutud, siis on raske nendega tootada. Comenius leiab ka niisugusel juhusel väljapaasu tee. Ta ütleb, et looduses on olemas igale asjale vastumürk, nii ka niisugustele lastele peab vastumürk leiduma. Kõige pealt tuleb vastuhakkamine välja arstida. Kui see ka ei aita, siis võib jätta. Niisugust last võib võrrelda puupakuga, mis on kõver ja oksline ja millest ei saa teha midagi. Comeniuse arvates on niisuguseid tuupe tuhande hulgast vast üks.

Comenius põhjendab oma didaktilisi ja pedagoogilisi põhilauseid loodusnähtustega. Näiteks:

HARIDUST EI SAA KELLELEGI VÄLISELT. JUURE POOKIDA, SEE OLGU SISEMINE TÖÖ.

Seda nähtust võib põhjendada näiteks linnu arenemisega. Ei arene enne kümned ega süled, vaid ikka sisemised orgaanid. Kui aednik poogib puud, siis paneb ikka uue oksa kaugele puutüvesse tehtud avausse ja surub kinni, et mahl ei saaks välja jooksta. Oksa kokkukasv puutüvega sünnib sisemiselt. Samuti ei võta puu toitu välispinna, see on koore kaudu, vaid sisemiste pooride kaudu. Ka kasvataja ärgu pookigu haridust väliselt, vaid arendagu seda sisemiselt.

II. KOIK PEAB OMANDATAMA MOTOORSEET MITTE AINULT AKKUSTILISELT JA OPTILISELT.

Põhjendus:

Loodus arendab ja kinnitab end liigutuste varal. Kui lind haidub mune, siis poorab ta igapäev neid, et nad ei soojeneks ainult ühelt poolt. Ja kui munast on saanud juba vaikene linnapoeg, siis harjutab ta kõiki liigutusi, et kätte saada taie jõu. Mida rohkem saab puu liigutada tuultest, seda rutem kasvavad ta juured sügavamale. Kõikidele taimedele on kasulik vihm, rahe, torm, väik jne. Mii ka on liikumine kasulik kasvatuses. Mida rohkem liikumist ja kordamist, seda kindlamini omandatakse pakutud teadmised.

Nõnda toestab Comenius ka kõiki teisi didaktilisi vaateid. Mõned analoogid on hästi tabavad, kuid vahest Comenius isegi vägistab loodust.

Comeniuse vaated kolblise kasvatuses teostamisele.

Noorsoole peab antama kõik voorused erandita, mis aus ja õiglane. Eriti rõhutab ta nelja voorust: mõistlikkust, moodukust, enese-

valitsemist ja õiglust.

1) Mõistlikkust omandatakse heast õpetusest, mis õpetab asju ja nähtusi õieti hindama.

2) Mõõdukust.

Õpilased omandavad eluvõltusel: õppusel, magamisel, söömisel, joomisel, puhkusel, jutuaajamisel ja isegi vaikimisel. Kuldne reegel on, et ei tohi olla liialdusi.

3) Enesevalitsemist

Õpivad õpilased enesevõllutamises, jooksumahu taltsutamises, oma panameele, vihavaenu, kärsituse tunnete taltsutamisel jne.

4) Oiglus

on siis olemas, kui keegi teist ei haava, ülekohtu ei tee, vaele eemale hoiab ja on kohusetruu. Teised võorused on ka head, aga mainitud võorused on nurgakiviks kõlblisel kasvatusel. Teistest võorustest tähtsamaks peab ta tööku, sest too arendab ausaid iseloomu ja annab võoruste sisendamiseks hulk tõukeid.

Võoruste sisendamisel peetagu silmas järgmisi juhtnõore:

1)

Kõlbline õpetus alaku noorusest peale, siis kui laps pole veel omandanud pahu omadusi. Kui looduses on umbrohi, siis ei saa head vilja. Maad on vaja harida, et poleks umbrohu seemneid. Ka võoruste arendamine alaku siis, kui pole pahu kombeid.

2)

Peab olema alaline võoruslik tegutsemine.

3)

Laste eluteed peab valgustama vanemate ja õpetajate eeskujuga. Lapsed on kui ahvid, nad aimavad järele head ja halba, sellepärast peab alati andma head eeskujuga. Niinasti elavad kui ka kirjanduslikud tüübid olgu eeskujulikud.

4)

Õpetus olgu eluväärtusline.

5)

Lapsi peab hoidma eemale halvast seltskonnast. Ei tohi olla kiusatusi halvade piitide ja juttude naol.

6)

Et meie nägemine ei suuda koike ära hoida, meil pole nii teravat silma, siis peab olema kord - distsipliin kõblise kasvatusel otstarbel.

Comeniuse vaated usulise kasvatusel kohta.

Usuline kasvatus peab arendama südame haridust. Ka selle kasvatuselga peab algatama noorest east. Mis oleks siin siis eeskujuks?

Usuõpetus peab selgitama jumala mõiste, peab pakkuma tahtmisele käskude täitmist ja andma südamele jumalarõõmu. Usulist kasvatusel võib võtta j kahest seisukohast:

1) Sisemine kasvatus, see on süvenemine jumala mõistesse.

2) Väline kasvatus see on kommete täitmine.

Comenius peab vajaliseks ka kommete täitmist, nagu kogu kiriku-teenistus jne. Inimene pole ju ainult valmis olevus, vaid ka keheline, sellepärast olgu usuline kasvatus kahekiigine, kuid tähtsam muidugi on süvenemine jumala mõistesse.

Distsipliin.

"Kool distsipliiniga on kui veski veeta". Veski jääb seisuma, koolis tekib korralagedus. Distsipliin on hädatarvilik. Tekib küsimus, mikspärast vajame distsipliini, millal ja kuidas?

Distsipliini vajame selleks, et koolis üldist korda alal hoida. Õpilased juhtuvad tihti kooli korda rikkuma. Tehtud ei saa aga enam tegematuks teha. Distsipliini sihiks ei tohi olla kätemakamine, pahe arahoidmine, et seda teinekord enam ei juhtuks. Käristus sünnigu ärritusest, vihata, rahulikult, isaliku tundega, et laps aru saaks sellest kui ravitsemisest haiguse ajal, võtaks käristust kui rohtu.

Millal vajame distsipliini? Kärimad abinoud tuleks tarvitusele võtta ainult kõlvatute tegude puhul, mitte õppusel. Kui õppus on hea, see ka kiusub ise kaasa, pole vajagi käristusabinoud. Loogid ja kõrvakiilud ei suuda ju äratada armastust

toõ vastu. Kui lapsel pole isu õppimiseks, ei tohi karistada, vaid parem hoolitseda, et laps ülekoormatud ei saaks.

Päikene annab ise meile eeskuju. Kevadel, kui taimed noored ja nõrgad, ei korveta paike neid armetult. Ka aednik hoolitseb õrnalt noore taime eest.

Nonda olgu ka lasteõpetus õrn, ärgu voetagu karme abinõusid tarvitusele. Ergutamise olgu teistsugune, kas avaliku noomitusega või kiitusega ja teiste eeskuju näitamisega. Üks kord nädalas võiksid olla ka vaieldusõhtud õpilaste keskel virkuse ja hoolsuse ilmutamiseks.

Karmimaid abinõusid võib tarvitusele võtta vaid kolvatusel, kangekaelsusel, kui see teadlikult ja sihilikult sunnib, kerge-meelsuse puhul, või siis, kui on kord ümberkaamine kaasõpilastega, vale, upsakuse jne. puhul.

Millised oleksid karistusabinõud? Selle kohta peame võtma eeskuju loodusest. Päike annab sageli valgust ja soojust, harva on vihma ja tuult. Õige harva aga pikset ja müristamist. Ka meie peame nii talitama.

1) Opetaja olgu ise eeskujuks. Kui aga õpetaja isik ei suuda seda anda, siis on kõik asjata.

2) Võiksime veel kasutada noomitust, see peaks aga olema isaliku tundega. See tunne olgu märgatav õpilastele, vastasel korral tekib vaenutunne.

3) Kui mõni õpilane on hirmus halva iseloomuga ja kui pehmed abinõud ei aita, siis alles peame karmimaid tarvitama. Kahurid hoitagu igaks juhuseks tagavaraks. Comenius on kategooriliselt inu- nuhtluse vastu. "Vitsad ja kepid on orjameelsuse tundemärgid". Comeniuse koolisüsteem.

Kasvatus ja haridus on Comeniuse järele ainult siis korralik, kui ta on korraldatud süstemaatiliselt. Comenius kujutas ette kooli nelja astmelisena.

I) Emakool - Sünnimisest kuni 6 aastani. Ka siin ei tohi kasvatus olla tujude järele, vaid sihikindel ja plaanikindel.

II) Emakeele kool - 6 aast. - 12 aastani.

III) Ladina kool - (gümnaasium) - 12 - 18 aastani.

IV) Ülikool - (akadeemia) - 18 - 24 aastani.

JOHN LOCKE (1632 - 1704)

John Locke on tüübiline Inglis motteteadlane, niinasti oma mõttekäigu kui vaadete sisu poolest. Ta võrsus kuulsast õigustead- lase perekonnast ja saavutas hea hariduse Oxfordi ülikoolis. Hiljem töötas ta laisulatuslikult filosoofia, arstiteaduse, loodusteaduse alal. Kuid tal polnud mingit tahtmist karjaari luua neil aladel. Peagi võttis ta krahv Shaftesbury juures kodukooliõpetaja koha vastu. Ta oli sügavmõtteline isik ja sudes tegelikule tööle, ei piirdunud üksi praktiliste ülesannetega. Tema sulest ilmusid mitmed filosoof- ilised psühholoogilise ja pedagoogilise iseloomuga teosed, neist tähtsamad:

"Mõtted inimese teadmisest" ja "Mõtted kasvatuses". Nende töödega võitis Locke omale jäädava aukoha filosoofias ja pedagoogikas. Ta vaated on omapärased ja huvitavad, ning väärivad erilist tähelepanu. L. on sensualist, selle filosoofilise voolu pooldaja, mis väidab, et tunnetus sunnib vaid meelte kaudu.

"Nihil est in intellectu, quod non fuerit antes in sensu". (midagi pole meie mõistuses, mis polenud varem meie meeltes).

Ta eitab, et meil on sünnipärased ideed, kõik on kogemuslikel elust omandatud. Sünnilt on inimene vaid valge paberilend - tabula rasa, mille alles pärast kogemused täis kirjutavad. Inimene omandab kõik meelte aegade kogemuste teel.

Ruumi-, aja- jne. mõisted tekivad sisemise reflexi produktina. Inimene, kui väime ja kehaline olevus, on täiesti kasvatuses produl. Kasvatus loob isiku, seltskond kirjutab valgele lehele.

Millele peab kasvatus juhtima inimese?

L. vaade ses suhtes on eudemonistiline, s.t. elusihiks tema arvates on: elada nii, et olla õnnelik. Mõistus määrab, kuidas elada õnneli- kult, kasvatus juhtigu sinna poole.

Et kõigil inimesil mõistus on, siis peaksid kõik olema õnneli- likud. Aga L. ütleb, et on ka takistavaid tegureid ja need on meie

tahted ja meie ihad. Inimmoistus ei jous taitsutada omi tahteid ja ihasid. Meie haarame lahema lobu jarele, kuid see pole tinti kõige parem lobu. Selle asemel, et kaugelt vaartusliku lobu saavutada, inimene haarab ligidaleoleva alavaartuslise lobu jarele. Inimene ei ela moistlikult, seliepärast pole ta ka õnnelik.

Kasvatuse ulesandeks on opetada taitsutama omi püüdeid, võitu saavutama moistusele võitluses lahemate lobudega ja inadega. Kogu kasvatussüsteem sellelt seisukohalt muutub distsipliiniks. Koik olgu sinitud selle poole, et inimeses moistus valitseks kõige üle, et inimene ei elaks ihade toukes, vaid moistusega.

Locke ideaal on G E N T L E M A N, inimene, kes alati valitseb enda üle, juba noorest east peale ja kes oskab selle tagajärjel valitseda ka teiste üle, uhiskonna üle. See on täiesti distsiplineeritud isik.

Peale sisemise terve jou peavad gentlemanil ka head välisomaduse olema. Viimane nõue kasvab L. välja tema enese kasvatus viisist. Ta oli ju aristokraat perekonnast ja samuti olid ka ta kasvandikuks aristokraadid. Loomulik, et L. niisugused nõuded kasvatuses suhtes ka üldiselt üles seab. Gentleman peab moistma liikuda seltskonnas, võitma omale lugupidamise. Kuidas saavutada mainitud ideaali, selle üle kirjutab ta järgmiselt:

"Motted kasvatuses".
Terves kehas olgu terve vaim, ja kes selle omab, sellele ei jää elus enam palju soovida. Inimesel peavad need mõlemad olema, kui üks neist enam puudub, see ei jous kaugale. Kui aga mõlemad olemas, sel on ees õnnelik elutee, kui ta ise moistab neid kasutada. L. ülistab kasvatust.

"9/10 inimesest on kasvatuses produkt, 1/10 langeb loomu arvele".

Füüsiline kasvatus.

Parim kasvatuskoht on maal talus, parima kasvatuses annavad farmerid oma lastele. Maaelu ülistab ta mitmel põhjusil: laps on looduserüppes, õpib elu tundma, on tegelikult toos. Laps ei tohi liig sooja riietada ei talvel ega suvel. Oleme harjunud kaima katmata paaga ja katega, miks ei või harjutada kaima palja jalu, Peame end karastama, mitte hellitama. L. soovib talgu pesta külmas vees ja kaima võimalikult palja palja jalu. L. on äärmiselt selleaja riietumise vastu. Tolajal olid moes kitsad riided, daamidil korsetid, kuna L. nõuab, et rinna juurest ei tohi riided iialgi kitsad olla, sest kopsud jäävad sel viisil haiglaseks.

Vaimline kasvatus.

Kõige veeuruse alus ja allikas, kogu inimvaartus peitub selles, et inimene oleks võimne ära ütleva tahtest ja vastu seisma kalduvustele kaima seda rada, mis näitab moistus, kuigi ihad toukaksid teisele rajale. Et seda saavutada selleks seab L. järgmised nõuded üles:

Last peab opetama noorelt kasu, korra järele kaima, juba siis, kui ta üsna õrn ja kui teda kerge painutada. Harjumus on tähtis tegur. Vanemad, kes lubavad lapse väiksuse tõttu temal toimida teisiti, need teevad juba algusest saadik lapsele kahju.

Kui lapses väiksena saavad kaima ihade jarele, siis pole imeküllane, kui nad suurena ei suuda vastu panna ihadele, nad pole ju oma tähet arendanud. Et inimene harjaks oma üle valitsema, alistuma moistusele, selleks peab juba lapsepõlves moistma alistuda targa-meile.

L. juhib tahelpanu mitemugusile vaarnantusile. Juhtub laps kedagi looma, öeldakse "Ah, laps rumal lo!" ja lastakse sündida. Seega on ta vim rikutud ja ta omandab halva harjumuse. Lapsel on himu end entida. Tema lobu ja roomu pärast lastakse seda sündida. Jällegi halb harjumus, ta kasvab vale ihade jarele. Vanemad teevad seda heatahtlikult, aga see toob lapsele kahju. Halb harjumus võib tekkida ka toitumise suntes. Lapsele antakse suuda, millal ta tahab ja mis ta tahab. Teda ei opetata ihasid taitsutama.

L. peab seda suureks eksimamuks. Ühtegi asja ei tohi anda lapsele siis, kui tema tahab, vaid siis kui vajab. Mida rohkem laps nõuab, seda rohkem peab keelama. Kui vanem on leidnud, et lapsele pole vaja, mis ta nõuab, siis peab laps alistuma tema tarkusele. Vastasel korral harjub ihade jarele kaima, jääb nende poorisesse, teda ei hakka elus moistus juhtima.

Moistus peab juhtima esimesist eluaastaist. Et aga lapse mõistus alguses arenematu on, siis täidab lapse mõistuse aset vanemate mõistus. Vanem olgu neile autoriteediks, alguses aratagu ta laste ees aukartust, pärast armastuse ja sopruse tundeid. Laps peab alistuma, sest alistuses meie õpime alistama, nagu opetab Rooma vanasõna.

Lapse distsiplineeriaks on karistus ja ergutusabinoud. Karistusvoimalused.

L. ei poolda hästi karistusi, sest karistatud lastest saavad vaevalt head inimesed. Ta ei eita ka täiesti karistusi, kuid käseb hoiduda nende eest. Kes ainult karistuse mõjul õpib hoiduma pahest, aga mitte mõistuse mõjul, sel ei kasva mõistus tunnete reguleerimiseks. Karistused rusuvad lapse hinge, neist saavad alandlikud, rusutud isikud, mis ei sobi gentilemanile.

Paljud kasvatajad pidesid hõlpsamaks kehalise karistuse abinõuks viitsu, kuid L. tunnistab need kõige vähem kolbuliseks, sest viitsad aratavad lapses vastikuse tunnet kasvataja vastu, loovad orjaliku iseloomu, saabub norgamoistuslane häle olevus. John Locke'i arvates on au ja lugupidamise igatsus ning enesehinnamine kõige tugevamad ja paremad toukejõud lapse distsiplineerimisel. Last ei tohi häbistada, eriti kaasopilaste ees: kui talle midagi oelda, siis peab seda neljasilma all tegema. Muidu langeb õpilane kaasopilaste silmis. Kiita aga on vaja avalikult. Tema arvates aratab see lapses tähtmist ühesti kiitusosaliseks saada.

Selle abinõuga saab küllaldaselt lapsi distsiplineerida. On aga ka juhuseid, kus on vaja karne abinõusid võtta tarvitusele. Kui laps on kaugekaelne, siis peab teda peksma. Peksmist on vaja aegajalt niikaua tarvitada, kuni laps meele muudab. Peab jõudma nii kaugele, et ta pe alistub mõistusele. Ka see on pahede allikaks, kui laps tahab omavoli tarvitada ja olla valitsejaks kõikide üle.

Kunagi ei tohi lasta last nii kaugele. Tal on küll õigus teatada oma tahetest, kuid mitte nõuda nende täitmist. Vanamad kuulaku vastutulelikult laste tahete aviladmist. Mis vaarib täitmist, seda täidetagu ilma pikema jututa, mis aga pole kohane, sellest argu lastagu teha juttugi.

Too olgu lastekohane. Mõtetu on opetada seda, millest pole lastel arusaamist. Ja kuigi ta kleepub lõpuks külge, pole sel siiski lapse elus miskit väärtust.

Teadmiste rohkus olgu piiratud. Vaja ainult, seda opetada, mida elu otsekõne nõuab. Ta peab tarvilikuks: kirjutamist, lugemist, arvutamist, ajalugu, vastavaid kasitoid, mis vajab tegelik elu. Eriti soovib ta veel tantsu, mis puudub meie tunnikavades. Gentleman peab harjuma ilusaid kehaliigutusi tegema. Muusika õppimises asub ta eitavaise seisukohale. Tema arvates raiskavat noor inimene liiga palju aega, et nii kaugele jõuda, et keegi ta kunsti hindaks. Ta asetab muusika viimasele kohale, kuna ratsasõit ja vehklemine on korges hinnas. Liigutusharjutused teevad kena paen-duvaks. Samati korgelt hindab ta rannakuud jareise ümber ilma. Locke on suur mõtteteadlane, aga temas näeme ühtlasi ka väga praktilist inimest, sest inglase praktiline joon labistab kogu tema töö. L. eestmõtiiviks on, et kogu kasvatus olgu sihitud sellele, et noorest kasvandikust võrsuks inimene, kes mõistab enese ja teiste üle valitseda.

J E A N J A Q U E S R O U S S E A U . (1 7 1 2 - 1 7 7 8) .

Rousseau isa oli kellasepp, ema suri sünnitamisel. Ta oli rahutu iseloomuga vanemate laps ja päris neilt kirglike iseloomu. Lapse eas mõjus suuresti tema tunnete arengule isa komme istuda kemina ääres ja rääkida pojale kadunud emast, sagedasti seltsis nuttes. Sarnased õhtud kujunesid kaunis romantilisteks.

Suuremaks saades hakkas ta korratumalt suure s isuga raamatuid lugema. Alguses sattusid talle romaanid pinku. Ta luges neid joovastusega. Hiljem huvitasid teda ajaloolised kirjeldused.

Nii mööduvad aastad, kuni ta saab pastor Lambasier oma kasvatajaks. Need päevad olid Rousseau meelest õnnepäevad, aga peagi tuleb lõpp selle õnnepäevale. Ta pannakse ametit oppima, gra-voori juure, mis poisile ei meeldi. Vastumeelt too viib poisi nii

kaugele, et ta ühel päeval sealt pogeneb. Ta randab mooda maid, mitmesuguseid ameteid pidades. Vahel on ta trukitooline, vahel kodukooliõpetaja jne. Niisugune korratu tormiline elu kestab mõni aeg, ning viib Rousseau sageli raskeisde majanduslisesse seisukordadesse.

Aasta 1750 toob pöörde R. ellu. Sel aastal kuulutatatakse akadeemia poolt teem auhindadele:

**"KUIDAS TEADUSE JA KUNSTIDE ARENG
MOJUS KOLBLUSELE?"**

Ka R. kirjutab ja ta teos kroonitakse auhinnaga. See sündmus andis tõuke R. edaspidisele kirjanduslisele tegevusele. Vaststi ilmus tema teine teos:

**"SELTSKONDLINE LEPING" ja siis
"EMILE"**

Rousseau ei ole pedagoog - praktik, väljaarvatud usna lühikene aeg, kus ta teenis kodukooliõpetajana. Ka ise polenud ta saanud süstemaatilist kooliharidust. Sellepärast pole ka ta mõtted ei praktilised ega küllalt süstemaatilised, vaid aforistilised, visklevad ja hüplevad.

Sealjuures on ta siiski geniaalne mõtleja ja toob sadele-vaid mõtteid esile. Tihti on ta mõtted utopilised, kuid alati huvitavad ja kütkestavad.

Mõtteid teosest "EMILE".

Rousseau asub tunnetusteoorias sensualistide seisukohale. Samuti nagu Locke, ütleb ka Rousseau, et inimene omandab kõik teadmised meelte kaud. Ilma tulles ei too laps enesega midagi kaasa., alles ümbritsevast ilmast hakkab ta meelte kaudu omandama teadmisi. Lapsepõlv on moistuse uneaeg.

Elusihiks peab ka Rousseau õnne. Onnelikum on see, kel vähe muret, õnnatum see, kel vähe rõõmu. Mure allikaks on just inimeste üleliigsed tahtmised. Inimene peaks soovima joukonnaselt, siis alles vaiks ta õnnetele pääseda.

Siit tuleb R. ka kasvatuses ülesande. Kasvatuse ülesandeks jääb jou kogumine ja tahtmistest piiramine. Jou tagajärjena osutub vóorus, mis pole muud kui armastus ligemise vastu. Tähendab, tuleb kasvatada jõudu, mitte vóorust ja jou tagajärjel saabub juba vóorus. Kolblane tahe on seega jou sünnitus. Suuremad egoistid on ikka haiged, viletsad ja nõrgad. Kes on tugev, see tunneb ise igatsust teisi teenida. Vóorus on abianamine teisele, tahe oma jouga kasu tuua. Paikesel on palju jõudu, ta annab sellest ka palju ära. Kunstnik vajab, et keegi teda kuulaks jne. Kasvatustilised vaated.

Rousseau on üks suurematest individualistidest Stirneri ja Nietzsche korval. Ta kaitseb suhtikalt isiku arenemisvabadust, siin ei tohi keegi survet avaldada. Kasvatus sünnib tavaliselt shablooni järele, mis nivilleerib inimest. Et kasvatus ei muutuks shablooniks, sellepärast ei tohi ühel kasvatajal olla palju kasvandikke. Kui kasvatajal on palju õpilasi, siis sünnib nivelleerimine paratamata keskmise õpilase koonaselt. Andrikkastele lastele on takistused ~~see~~ see, et nad peavad enam-vähem ühel tasapinnal seisma keskmiste õpilastega. Nõrgad kasvandikud ei jõua aga tihti niikaugalegi, kui keskmised.

1)

Ühele kasvatajale jätkub küllalt ühest kasvandikust. Rousseau annab kindla kasu kasvatajale, et need ei vagistaks lapse isiksust, selle arenamast. Ta ütleb: "Austage lapse isikut, selle iga."

2) Laps peab arenema isetegevalt. Rousseau moistab lapse isetegevuse all seda, et ie tohi olla kaskusid ja nõudeid lapse suhtes. Kasvataja ei tohi õieti kasvatadagi, ta ülesanne on ainult hoiatada last kahjulikkuse ja hädaohtude eest. Ta peab olema passiivne. Kui aga laps ei hooli kasvataja hoiatustest, siis talitagu oma pea järele, küll loodus ise karistab.

Kasvataja ei tohi opetada lapslele headust ja kurjust, laps ise peab oppima, vaja ainult hoiatada kurjuse eest. Laps ise mõistab oma tegude tagajärjel, ja näeb, et hoiatasi maksab võtta arvesse.

Näiteks laps kipub tule juure. Kui kasvataja ei luba, siis

voib laps tema juuresolekuta siiski minna tule juure, juba uudishimu tõukab teda astuma selle sammu. Üksi olles voib ta aga saada palju kahju tulest, kuna see õnnetus kasvataja juuresolekul voib olla palju vahem. Kui ta tulest on saanud korra karistuse, siis teab ta juba tule kahjulikkust ja votab ka vanemate ja targemate hoiatusi arvesse. Kui aga niisugune kasvatusviis arenagemise-järele-voib kasvataja arenagemise järele voib muutuda liig kahjulikuks, siis astugu ta vahele. Näiteks uppumise korral. Elu peab last opetama. Rousseau toonitab "loomulikkude tagajärgede printsiipi", mida paljud järeitulijad ja praeguseaja kasvatusteadlased pooldavad.

Hea tundmus oma tegude vilja maitsmisel ergutab last headele tegudele, halb aga hoiatab.

3)

Lapse arenemist ei pea mitte kiirustama. "Ma ei sallinööri opetlasi ja vanu lapsi". Laps vanainimesena on karrikatuur. "Mida sa void kahjata homseks jätta, seda jata tana tegemata," niisugune on selle pedagoogi soovitus. Laps peab oma arenemisele vastavalt vaimutoitu saama. Alles siis on vaja talie opetada lugemist, kui tal omal selle järele isu tarkab. Kui aga lapsele ei tulegi isu, siis pole vajagi teda opetada, tema isiksuse arenemine on siin isesugune, ta ei vaja seda. Igahe isiksuse arenemine määrab ise ära, mis tal vaja on. Kui keegi korvalistest isikutest hakkab määrama, mis kellelgi vaja on, siis on see isiksuse suretamine. Kasvataja ei tohi sundida midagi, ainult siis saab isik areneda omaparaseilt.

4)

Kogu kasvatus sündigu looduspäraselt ja loodusrühpes. "Heitke eemale raamatud ja seltskond, see rikub inimese, see hävitab inimese".

Inimese esimene ülesanne on - olla inimene.

Kui ta on inimene, küll ta siis teised konustused suudab taita, iga ülesandega hakkama saab.

Ideaali teostamine.

Rousseau leiab, et kool on nivelleeriv asutus, sellepärast eitab kooli kasvatust. Tema arvates on õiged kasvatajad vanemad. Nemad kasvatagu omi lapsi. Kes ei taha taita isakohuseid, ei tohi ka olla isa. Kuid leidub siiski juhusid, et isa ei kolba lastekasvatajakaks, voi on ta surnud, siis leidku oma lastele niisuguse isiku, kes täidab tema saamel oieti isakohuseid. Kuid kasvataja peab hoolitsema ainult ühe lapse eest, unelgi ei tohi olla rohkem kui üks kasvandik, ainult siis voib ta taita maara pühendada end kasvatuslastele ülesannetele.

Opetus olgu kooskõlas lapse arenemisastmega.

1)

Esimene aste on sünnilt kuni keeleomandamiseni. See on jouetu, abitu olek.

2)

Teine aste on keeleomandamisest kuni 12 aastani. See on füüsilise jou arenemise ja vaimlise elu algusjarguks.

3)

12 aastast kuni 15 aastani on moistuse ja kolbluse arenemise ajajark.

4)

15 aastast kuni täiseani on kolblise iseloomu ja kirgede arenemise ajajark.

Rousseau annab ka juhatusi, kuidas lapsega umber käia igal kasvatusaja jargul.

1)

Esimisel astmel tuleb hoolitseda eestkatt lapse füüsilise arenemise eest. See on iseenesest lihtne hoolitsemine, kusjures aga palju tuleb silmas pidada juba lapse toitmisel. Last peab toitma ema rinnaga. Vabandavaid põhjusi areutiemiseks Rousseau ei leia. Lapsel olgu vabad liigutused. Ta eitab täiesti mähkmeid. Koik kartused, et laps võiks mähkmeteta jääda koveraks, on asjata. See on metsik tegu, kui takistatakse lapse liigutusi. Kehapuntus ja karastus olgu korralik. Lapsel ei pea aga olema

harjumusi. Last ei tohi orjastada harjumustele. Rousseau ütleb: "Ainuke harjumus, mis tuleks sisendada lastele, on see, et lapsel ühtegi harjumust poleks".

Keeleõppimisega ei tohi kiirustada, ka see sündigu loomulikult arenemisele.

2) Teisel arenemisjärgul ei pea olema ka korralikku õppust, sest lapsel pole ju mõtlemisvõime veel arenenud, samuti puudub tal ka hea mälu. Korrapärase õppimisega kiirustaksime arenemist, ja sellega vähendaksime lapse rõõmupäivi. Sel ajal ei tohi lapsele anda ühtegi raamatut, ainult loodusest võib ammutada midagi.

Rousseau ei arvesta meie tegelikkude elu nõuetega, tal pole ka tähtis, kas suudetakse ta mõtteid teostada, ta loob vaid ideaalid. Ka kolblist õpetust ei pea olema selles ajajärgus, lapsel puudub arusaamine mõistest - halb ja hea, tal pole arusaamist sotsiaalsest vanekorrast. Pealegi ei tohi ju ka kolblisi harjumusi sisendada, moraaliõpetust pole vaja. Ainukeseks abinõuks olgu eeskujud. Lapsele peab võimaldama rohkem liigutusi ja vabadust, silmas pidades eriti meelte arenemist, sest Rousseau kui sensualist toonitab väga meelte tähtsust.

3)

12 aastast 15 aastani on kohane õppimise aeg. Sel ajal ajajärgul võiks juba asuda õpiainete juure. Rousseau nimetab: maateadust, kosmograafiat, füüsikat, käsitööd või põllutööd. Iseseisev otsimine või faktide kogumine loodusest, mitte raamatust, see on meetod õpiainete omandamisel. Koik õpiained olgu reaalsed, siis jääb ära ka teoretiseerimine, mida Rousseau täiesti eitab.

4)

Neljast ajajärg on kolblise kasvatus ajajärg. Siin toonitab Rousseau vajadust aratada häid tundeid, häid tahtmusi anda, häid vaatlusi ja häid toid, sest siin kujuneb inimene kolbliseks olevuseks, kes peab omandama ilma- ja eluvaate. Laps peab tutvunema seitskonnaga, selles mõttes aitab palju kaasa - ajalugu, elulood, valmid. Nüüd tuleksid kõne alla ka usulised küsimused. Kasvandik peab saama mõistlikud usuvaated.

Rousseau ise oli deist. Deistide seisukohalt ei sega jumal end ilma elusse. Ta on olemas, ta määrab ilmale sihi, ilm elab edasi seadusekohaselt. Jumal ei sega end vanele. Kui ta seda teeks, siis näitaks ta, et ta on loonud ilma halvasti. Kuid jumal lõi ilma hästi, kus pole vaja teha parandusi.

Ihm elab teatud looduseadustel. Pole vaja otsida jumalalt näpunäiteid, elu sunnib meie eneste teenete kohaselt. See on mõistlik usuvaade ja seda peab õpetaja selgitama oma kasvandikule.

Sarnane Rousseau usuline vaade sünnitas tormi katoliiklaste seas. Rousseau pidi põgenema, et mitte sattuda tuleriidale. Sarnaselt kujunes Rousseau Emili, see on mehe kasvatus. Pisut teisiti sünnib aga Sofie, Emili tulevase abikaasa kasvatus. Sofie on kena armas, terve, tagasihoidlik ja kunstiaarmastaja, tõeline vaimutöö pole talle kohane.

Mottevisked "Emilist".

Rousseau ütleb: "Kõik on hea, mis tuleb jumala kätest, alles inimese kätes läheb halvaks".

Ka laps on sündides hea, et ta hukka ei läheks, poorab ta ema poole, paneb lootused tema peale, et ta algusest peale lapse õige kasvatus eest hoolitseks, sest algeline kasvatus on kõige tähtsam.

Meie sünnime nõrkadena, meie vajame abi. Meie sünnime rumalatena ja vajame mõistust. Kõike seda peab andma mõistus. Meil on kolm kasvatajat: 1) loodus - sisemiste jõudude kasvataja. Mõistuse arendajaks on 2) teadus ja teised inimesed ja 3) kogemusteks on elu ise.

Kui need kolm tegurit tootavad kooskõlas, siis on inimesel sisemine rahu, vastasel korral mitte. Kuid inimene vajab ühtlust ja sisemist rahu.

Õige inimene on tegevusline olevus, iseenesest välja võrsunud tervik, kodanline inimene on vaid murruline üksus.

Siin esub R. internatsionaalsele pinnale: "Rahvus ja kodakondsus kadugu leksikonist". Kui laps valmistatakse ette seltskondlisele tegevusele, siis on ta isiksus hävitatud. Kasvatuse siht on aga teine: Enne kasvataga inimene, siis võrsugu rahvuslane ja kodanik, aga mitte nii, et rahvuslastest ja kodanikust saagu inimene.

Näpunäited emadele.

Elada ei tähenda ainult hingata, vaid tegutseda. See pole kõige rohkem elanud ilmas, kel palju aastaid turjal, vaid see, kes on palju läbi leanud. Inimene elab siin ilmas justkui orjaikkes. Teda orjastavad harjumused. Kui inimene sunnib, pannakse ta mähkmetesse, kui sureb, pannakse kirstu, seni kui elab, kõik asutused takistavad ja kitsendavad ta elu.

Laps karjub mähkimisel. Seda pole sugugi imeks panna. See on ainukeks võimaluseks väljendada oma tundeid. Täiskasvanud oleks seda palju hüllemini teinud.

Enna hoolitsus lapse eest on hoopis teistsugune kui võõra hoolitsus. Kui ema toidab last oma rinnaga, siis on siin tähtis ka emearmastus. Ei pruugi vaadata ainult füüsilisest küljest, siia peab liituma ka moraalne argument.

Kui ema ise last kasvatab, siis juhtub aga tihti, et ta hakkab hellitama last. Kuid suurem protsent sureb hellitatud lastest. Ei tohi harjutada lapsi monusustele, milledega elus tihti vähe peab arvestama. Rohkem on elus ebamonususi. Kui laps väiksena ei õpi alistuma, siis võib ta turanniks muutuda. Ja harilikult ongi meie kasvatustviisid aarast margata: laps on kas turann või ori. Mõlemad on aga halvad. Sellele peaksid emad oma tähelepanu pöörama, ja juhtima lapsi kuldset keskteele mooda.

Näpunäited isadele.

Enna kätest läheb laps isa katesse. Isad vabandavad tihti ajapuudusega. Rousseau ütleb: Kas kohustused oma lapse suhtes peavad jääma täitmata? Kui emal pole jõudu toita, isal pole jõudu kasvatada, jääb laps kasvatasmaja hooleks. Kasvatuse alus on hävinenud.

Tegelikult on aga vanemad, harilikult isad rikkad, maksavad teistele, et need kannaks kohustused. Isa tahab raha eest osta oma lapsele uue isa: aga ta ei voi ju asetada isa, ta on vaid toapoiss kasvatuskohas.

Laps viidagu maal, seal on parem õhk. Laps on kaugel siis linna mustades kometest ja harjumustest, mis on külgenakkavad. Maal olgu kasvatus vaba. Laps ei tohi ärritada, see mõjub palju halvemini kui niiske ilm. Kasvataja ülesanne on arendada lapse jõudu, sest norkus on halbuse ja kurjuse juur. Ta hoiatab lapse arenemise kiirustamise eest. Lapse sõnastik argu olgu suur. Pole hea, kui lapsel on rohkem sõnu kui arusaamist. Kuni kane aastani elagu laps nii, et ta teadvus ei ütle talle, kuidas ta elab. Peale teist aastat ei maksa last enam hallitada. Väiksed opitunnid, mõni muhk, naav, on päris kasulikud. "Laske laps kukub kas voi 100 korda päevas, seda rutem õpib ta tõusma, selle vastu on aga vaba, rõõmus jne. Olge inimlikud laste suhtes, armastage lapsi, miks tahate võtta nendelt kuldse lapsepolve vabaduse, mis kaob nii ruttu.

Opetunnid.

Rousseau tahab anda kasvandikule opetusi elamuste kaudu. Näiteks valjavoie "Emilist".

Poiss teeb aia. Harib maapinna, külvab seemned mullapöue. Et seemned korralikult idaneksid, käib ta igapäev neid hooliga kastmas. Tal on tunne: see on minu katetöö, olen selleks jõudu ja aega kulutanud, see on minu maa. Seemned on hasti idanenud ja oad kasvavad. Ühel päeval sinna minnes leiab ta, et kõik oad on välja kistud, kohta polegi tunda. Kurbus on suur, pisarad lammatavad poisikese näole. "Kuhu on jaanud mu jõud, mille siia tööle rakendasin?" Otsitakse suudlast ja leitakse see ka. See on aednik, kes arvas end samuti selle maalapi omanikuks. Aednik oli külvanud juba varem sinna kõrvitsa seemneid, kuna Emil oli oma külviga aedniku töö hävitanud. Mottevahetuse tagajärjel saab poisikene aru, et ka aednik oma jõu sinna oli matnud, ja et ta oli selle

hävitanud. Siit sai ta opetuse: Üksteise vara ei tohi hävitada.

Selle opetuse sai Emil elamuste kaudu, mitte aga teoreetilise tunnina ja niisugune tund on Rousseau meelest väärt.

II tund.

Geograafiliste mõistete selgitamine.

Tunni ülesandeks on seletada, kuidas paikese varal orienteeruda ruumis. Paikese tõusu või loojaminemisega. Opetaja viib Emili selle seletuse juure hoopis iseäralisel viisil. Ta ei anna poisile kohe vastust. Opitakse tundma ilmakaari ja Emil jõuab otusele, et mets on linnast põhja pool.

Teisel hommikul läheb opetaja poisiga metsa jalutama. Varsti selgub, et nad on eksinud. Poiss on nälgine ja väsinud, hakkab nutma. Opetaja küsib: "Armas Emil, kuidas meie nüüd välja pääseme?" "Ei tea, olen nälgine". "Aga kas minu seisukord on parem?" "Parem vaeja teed otsida."

Jõuab kätte lõunaaeg, nälg muutub veel piinavamaks. Opetaja juhib poisi mõtted eilasele tunnile: "Eila vaatasime linnas metsa seisukonda", kui nüüd metsast linna seisukonda vaataksime, ehk siis leiaksime õige tee, mets oli põhjapool, tähendab, linn on lõunapool.

Kuidas saaksime põhja jalõuna sihi kätte? Poiss leiab lõuna sihi, tähendab, linn ka sealpool. "Lähme seda teed mooda." "Ah, nüüd näen ma juba linna, ruttu sooma." Niisugune tund ei unune eluseg. Alles kodas abstrakselt õpitud oleks peagi ununenud, kuid omandatud nii elamise, vaatluse teel, tegevuse kaudu jääb pika peale püsima, tähendab Rousseau.

HEINRICH PESTALOZZI

(1746 - 1828).

PESTALOZZI ELULUGU.

Järelduste mälestussambal Birris:

Meie isale Pestalozzile
Tänu! Aargau.

Heinrich Pestalozzi
Sündinud Zürichis 12. jaanuaril 1746
Surnud Bruggis 17. veebruaril 1827
Vaeste päästja Neuhois
Rahva opetaja Lienhard ja Gertrudis,
Stanzis vaestelaste isa,
Burgdorfis ja Munchensauchoos's
Uue rahvakooli asutaja
Iverdosis inimsöö kasvataja
Inimene, kristlane, kodanik.
Kõik teistele, ei midagi endale!
Onnistus tema nimele!

"Isa suri mul väga vara, ja kuundast eluaastast peale puudusid mul kõik eeltingimised, milliseid vajab hadasti mehise jõu arenemine selles vanaduses. Parima ema hoolel kasvasin ma üles täiesti mammapojana, aastate viisi ei tulnud ma ahju tagant välja, nagu meil räägitakse, lühidalt, mul puudusid kõik abinõud ja touked mehise jõu, mehiste kogemuste, mehise motiemi-se ja mehiste narjumuste arenemiseks, kuigi ma oma individuaalsete iseäralduste ja nõrkuste tõttu neid eriti vajasin."

Kasvatajateks olid ema, teenija Babel, vana isa-pastor, onu-arst Gotze.

Algopetuse sai vanaisalt. Haad mälestused.

Kibedad mälestused Zürichi linna koolist. Teised lapsed hirmutasid ja narritasid: "Heinri Wunderli von Thorlikon".

Pestalozzi väljendus oma ja koolide kohta: "Koolid ei ole oieti midagi muud kui kunstlikud masinad, mille abil hävitakse jäljetult kõik need jõud ja kogemused, mis on annud lapsele loodus. Kujutelte üheksa minutiks koike seda hirmsat vagivalda!"

5 - 7 aastani antakse lastele täielik vabadus, võimaldatakse neile täielikult natida loodust: lapsed tunnevad looduse joude, nad on juba kaugele jõudnud selle vabaduse ja kauniduse nautimises. Kuid siis, pärast 5 - 7 aastat õnnelikku elu, viiakse korraga teine loodus nende silmade ette, katkestakse turanniliselt see arenemine, mis oli täis ilu ja vaba igasugustest sündmustest, kui lambaid kuhjatakse neid huljana kitsasse kambriksse, halastamata paigutatakse terveteks tundideks, päevadeks nädalateks, kuudeks ja aastateks viletsate, igavate ja üksluistete tähtede taha, sunnitakse neid elama elu, mis on otsekohe vastand endisele. Kas võib mõgahoop, mis labistab kurjategija kaela ja ta elust surma viib, millegi pooldest enam tema kehasse mõjuda kui lapse vaimu see üleminek ilusast looduse jõnitud eluviisist ja arenemisest sellele viletsamale õppimisele koolis."

Pestalozzi õppis äärmiselt halvasti, armastas aga targutada, mis opetajaid vihastas, ta ise aga ei hoolinud sellest suuremat, tähendades et "tähtsaim on inimesele pea, puudrit võib igast poest osta."

Lõpetanud linna kooli asus Pestalozzi kolledzi. Mälestused kolledzist: "Iseseisvus, rippukatus, haätegevus, eneseohverdamine ja armastus isamaa vastu olid meie haridusliikude pühete lipukirjaks. Opetus oli elav ja kaasakiskuv ja puudis meis äratada ükskoiksust rikkuse ja välise au vastu. Meid õpetati uskuma, et kokkuhoidmine ja isiklikkude tarviduste piiramine võib väga hästi asetada rikkust, et ei ole sugugi vaja suurt varandust ega kõrget seisukonda seltskonnas, et olla õnnelik oma perekonna keskel ja vaba ühiskonnas. Meil olid väga pääliskaudsed teadmised kreeka ja rooma ühiskondliku elu kõrgustest, kuid unistasime samasugusest ühiskondlikust korrast oma kodumaal. Tahe piiri panna kolblisele langusele oma kodumaal oli omane igale aatelisele kodanikule, ja tungis esile südamest, mis oli täis armastust oma kodumaa vastu". "Kuid sihukesel toidul, mis meile tol ajal ette kanti, puudus loodusemõte ja loodusejõu lihtsus ning suutus, mis muiste isamaa vaimu, mida meie taastuletada soovisime aluseks oli".

Rousseau mõjust räägib ta nii: "Niipea kui Emil ilmus, oli minu ebapraktiline unistav meel entusiastiliselt haaratud samal määral ebapraktilise unistav raamatu (Traumbuch) poolt."

Rousseau mõjul hakkab Pestalozzi kombineerima plaane, kuidas paremaid ja lihtsamaid opeabinõusid rahva elutuppa juhtida. Teg

Tegevusala valik: juristik, pastoriks, põllumehiks. Üpib põllumajandust taluomaniku Tschiffeli juures, aududes mitmesuguseid plaane, kuidas Schweitsi põllumajandust tulutoovamaks teha.

Pestalozzi abiellub Anna-Schulthessiga Zürichist, tuntud nime all: die schone und gelehrte Jungfer Schulthess. Kui sobranad talt küsisid: kuidas ta abiellub sarnase koleda mehega? Ta oli vastanud: "Tal on aga ilus hing."

Panga härra Schulthessi abiga ostetakse 1768 a. umbes 100 tiinuline koht "Neuhof", kus uuemoeliselt pidi hakatama juurevilja, eriti nairid kasvatama. 1770 a. sündis poeg. Üuenduskatsed põllumajandusalal äpardusid.

Pedagoogilised katsed - vaeste päästja Neuhofis 1774-1780.

Teravmõtteline teoreetik, aga õnnetu praktik: "Ta oli kõige hoolsuse ja ausa haatahtlikkuse peale vaatamata mitte sihuke mees, kes suudaks niisugust asutust juhtida. Ta nais usna segane olema totates toast tuppa, küüni, aeda jne." (J.J.Huber).

1780 a. rendib koha välja ja mahajaetult ja polatult elab Neuhofis. Rahvas hüüdis teda: "Pestilenz" ja "Vogelscheu" ja rääkis, et kui ta kuhugi ilmab, siis linnud pidada kohkunult ära lendama sealt.

Oma languages kirjutas Pestalozzi teose: "Üksiklase õntutunnid", mis külmalt publiku poolt vastu võeti. Vastu haigutas nälja surm.

Pestalozzi kirjanduslik tegevus 1781-1798. Rahva opetaja

Lienhard ja Gertrudis.

Ergutajaks oli raamatukaupleja Füssli vend - kunstnik. Pestalozzi ise lausub selle kohta: "mina ise ei tunnud oma raamatu põhimõtete väärtust, ega mõelnud et ta õnnestanult ja värvikalt kujutab

elementaarhariduse idee, mille ma 20-30 aastat hiljem oma pedagoogiliste püüete aluseks seadsin.

Preusi kuninganna Luise: "Ma loen praegu Lienhard ja Gertrudi, üht raamatut Pestalozzi sulest. Mul on monus olla selles Schweitsi kulas. Kui oleks ma vaba, istuks kohe vankrisse ja tottaks Pestalozzi juure Schweitsi, et seda ülevat meest pisarsilmil ja käesurumisega tanada. Kui hasti ta moistab inimsust. Jah, inimsuse nimel tanan ma teda!

26.aug.1792. Prantsuse rahvuskogu valib Pestalozzi prantsuse aukodanikuks.

Vaestlaste isa Stanziis 1798-1799.

Umbruskonna elanikud pidasid teda opetatud narriks ehk näijaseks spekulandiks. Ise ta kirjutas roomu joovastuses: "nüüd kustutan ma oma elu häbi, nooruse voores arkab uuesti..." Poollagunenud kloostrer oli varsti täidetud üle saja lapsega. Need olid naised ja mustad, nahahaigustes, vaevatud parasiitidest, haiged füüsiliselt ja langenud kõlbliselt. Ulesanne oli raske. Pestalozzi ei tarvitanud kunstlikke abinõusid, vaid ümbritsev loodus, igapäised vajadused ja elav tegevus olid õppevahendid. "Ma tantsin oma katsega näidata, et avalik kasvatus peab jälgima neid paremusi, mis kodune kasvatus pakub ja ainult sel teel omab ta väärtuse inimsöö süntes."

"Ma olen hommikust õhtuni nende keskel. Koik mis nää nende ihule voi hingele, tuli minult: mina raakisid nende, õpetasin ja aitasin neid, nende silmad vaatasid minu omadesse, nende käed haarasid minu oma järele, kui nad tarvitasid abi. Minu pisarad uhinesid nende pisaratega, minu naer saatis nende oma. Nad olid väljaspool ilma, nad olid väljaspool Stanzi, nad olid minuga ja mina olin nendega. Nende sook ja jook olid minu omad. Mul ei olnud midagi, mul ei olnud ei majapidamist, ega sõpru, vaid üksnes nemad..."

Hulguste ümbersund.

Altdorfi põlemisel lapsed tottavad teisi aitama. Isekeskis õpetavad ja aitavad üksteist. Pestalozzi on neile isaks saanud. Abinõudeks olid: armastus, lapse isiku austamine ja too.

Prantslased taganedes austerialaste eest vallutasid Stanzi. Staap paigutati kloostrisse ja Pestalozzi pidi oma armutöö lõpetama.

Uue rahvakooli asutaja Burgdorffis ja Münchenbuchsees.

1799-1804.

Schweitsi direktorium 23.juulil 1799 otsustas anda Burgdorffis lüüsi Pestalozzi kasutada.

H.Krüsi jutustus: Harilikul katsumisel koolmeisteri kohale oleks Pestalozzi igal pool läbi kukkunud. Tema väljaraakimine oli kalk, ja mõned haalikud ebapunkad, tema kaekiri vaevalt loetav, õigekiri paudulik, vahemärgid enamasti puudusid. Grammatikast ta ei hoolinud. Aritmeetikas tundis arvutamise tehnikat küll üldjoontes, aga mitmekonhalised korrutamised ja jagamised oleks vaevalt talle jõudn mooda olnud. Geomeetria teoreeme ta ei ole vist kordagi elus katsunud toetada. Joonistamisest ei maksa raakidagi. Taimed, kivid ja teised looduseesemed pakkusid talle küll lõbu, kuid ta korjas neid kui laps. Laulus ka ei suutnud ta palju. Kuid selle juurestundis ta inimvaimu ja tema arenemise seadusi, inimese meelt ja tema elustamise ning ülendamise abinõusid ja tuhandetes asjades ning nähtustes nägi inimsöö arenemise kaiku!

J.Ramsauer: "Selget pilti selle kooli elust on rakse anda Kogu õpetus pidi tugenema kõnele, arvule ja vormile. Tunniplaan puudus. Opiti kella 8 - 11 ja 2 - 4. Kogu õppus seisis joonistuses renkenduses ja kõneharjutustes. Iga üks joonistas, mis soovis. Kõsimeisest ja kordamisest polnud juttugi. Keelates ara oma abilistele kehalised karistused jagas ta ise tihti paremale ja pahemale poole korvakiile.

A.Soyaux: Distsipliini kohta on maksev noue, et noorusele võimalikult enam vabadust anda ja ara hoida ainult vabaduse kuritarvitamist. Vanekorrad on usna lihtsad ja loomulikud. Ei tunta õpitud viisakust, ilusaid sñeste ega kolavaid lauseid... Opetajate ja õpilaste vahel valitseb õnnelik harmoonia.

Torlitz: Pestalozzi meetod oli aratanud tähelepanu Peterburist Neapolini. Ei moodunud üht päevagi, kui loos ei oleks täitunud vöörastega igalt maalt. Paljud nagu meilegi peatusid mitmed nädalad ja päevad siin Pestalozzi meetodiga tutvumiseks. Kokkupõrge Napoleoniga tõi vägivaldse lõpu Burgdorffi tööle. Inimsöö õpetaja Iverdosis. 1805 - 1825.

Kuuekümmne aastasena asutab ta ilma instituudi ja kaheksakümne aastasena jätab varemetses.

Louis Vulliemin, ajaloolane: "Kaheksa aastasena astusin ma Pestalozzi kooli. Kujutage omaile ette üsna koledat meest, sasis juustega, nagu armides ja punaste plekkidega, habe torkav ja kaammimata, ilma kaelasidemeta, püksid halvasti noobitud ja sukka-de peale vajumas, mis oma korda kadusid suurtesse saabastesse, hüpleva käiguga, silmadega, mis valku loovad ja p[er]veteda suudavad, näojoontega, mis kord sügavat muret, teine kord tõelist õnnelisust väljendavad, kõnega, mis vahel veniv, vahel haarav, vahel kui laul või mürin kolab, sihuke on mees, keda meie nimeta sime: isa Pestalozzi. Naisugusena nagu ma kirjeldasin, armastasi-me teda, kõik armastasid teda, nagu ta meid kõiki armastas."

Opetajad olid noore, neile ta alaliselt kordas: Teie peate last kasvatama, mitte vormima. Dressuur on loomade jaoks.

Mark Antoine Jullien. Kuna enamasti koolides õpilasi hoiti nõnda oelda luku ja haagi taga, ilma õhuta ja valguseta, kus tegutsesid pedandid, oli Pestalozzi koolis kogu elu kasulikkude toimingute, meeldivate harjutuste alalise usalduse ja rikkumata sopruse ahel."

Pestalozzi ise: Ma ei saa oelda, et oleksin ise kõik korda saatnud, mis näete, Niederer, Krüsi, Schmid j.t. oleksid mind välja naernud, kui * ma tähendaks, et olen nende õpetaja. Ma ei suuda ei rehkendada ega kirjutada, ei tunne grammatikat, ei matemaatikat ega ühtki teadust, iga mu õpilane teab enam kui mina, mina olen ainult asutuse ergutaja (Wecker), teised peavad korda saatma, mis mina mõtlen, mina olen ainult abinõu saatuse kates.

1814 a. Preusi kuningas tahtis teda näha. Haigena sõidab ta Neuchatelli, lausudes: kui minu kokkusaamine kuningaga ka ühele ainsamale lapsele parema õpetuse võimaldab, olen ma rikkalikult tasutud.

Hollandi kuninga visiit: Blochmani jutustus.

Kokkusaamine Aleksander I.

Schmidt'i panflet: Seesmine lagunemine.

Kõik teistele, midagi endale.

Märtsist 1825 a. kuni veebruarini 1827 Neuhoftis poja-poja hoolet.

Liigutav juhus Beuggeni algkoolis. Asutuse juhataja Zeller kutsus teda oma kooli, lapsed laulsid: "Tahtede taga" ja annetasid loorberi pärja. Ta pani pärja lapse pähe sõnadega: "mitte minule, vaid suutusele kuulub pärg". Suri Bruggis 17.11.1827.

Hauakiri oma kaega kirjutatud: "Tema haua! saab õitsema roosvade millele paneb ka need silmad nutma, mis tema kannatustel kuivaks jäid".

Sophie Müller - Rauchenstein: - Teda nimetati narriks, kuid kokkusaamisel vaatas ta nii armsasti, et näis mulle inglina.

PESTALOZZI TÖÖNED.

Pestalozzi 1) tõi kooli toosse uue vaimu, 2) andis kasvatusesele uue mõtte, 3) formuleeris üsna uue meetodi, 4) nihutas ette uue sihi kasvatuses, mida teised vast tumedalt ainasid.

Pestalozzi mõju kooli vaimule. Tema eriline teene seisab selles, et ta oma kirjutuste ja tegevusega tegi silmnähtavaks mõtte, et koolis peab valitsema sümpaatia, kui kasvatuslise protsessi paratamata eeltingimus.

Kool ei tohi olla kodule vastandiks: Kui hää saab mul olema haues, kui mul korda läheks nii tihedalt siduda loomust ja kunsti rahva hariduses, kui vägivaldselt on tänapäev lahutatud.

Michelet: Ema on maine looja. Ta on oma lastele eeskuju ja õpetus. Ta tostab ja uuendab sügü. Mis oleks kui kool oleks emaks? Kui ta kõigile lastele teeks seda, mis ema oma lastele? See oli Pestalozzi suureks unistuseks. Habelais kasvatas kuningat, Montaigne vürsti, Locke ja Rousseau aadelit, Pestalozzi inimsust.

Pestalozzi kasvatus mõte seisab selles, et arendada lapses jou allikad, mis loodusest antud. "Terve kasvatus symboliseerib mulle puuna, mis istutatud vete lähedale. Inimene sarnaneb puule. Lapses peituvad kõik võimed, mis elu vältusel peavad lahti looma. Opetaja ei anna uut jõudu, ei andeid ega hinge elu sisse, vaid peab üksnes hoolitsema, et kahjulikud nähtused ei takistaks loomulikku arenemist. Kolblised, mõistuslised ja praktilised inimjõud peavad kasvama seest, ega mitte kunstlike abinõudega toidetama, kunstlike tootetega asetama. Nii, usku vaja kultiveerida, lähtudes meie isiklikust usu aktist, ega mitte mõtiskelust usu kohta, armastus peab tugevama meie armu tegudele, ega mitte peenetele sõnadele armastusest, mõte - meie mõtlemisele, ega mitte teiste mõtete omandamisele, teadmised meie isiklikele uurimustele, ega mitte lõpmata lobisemisele kunsti ja teaduse resultaatidest". Pestalozzi teene seisab selles, et ta rõhutas vajadust kasvatust rajada lapse loomulikule arenemisele.

Monro: Pestalozzi esimene selgitas ja sundis ka teisi tunnustama vajadust vaadelda pedagoogilisi probleeme lapse vaimu arenemise seisukohast. Ta ei olnud esimene, kes selle mõtte väljendas, vaid tänu temale, pedagoogiline ilm võttis mainitud mõtte omaks.

Uus meetod. Kooliõpetajaks tol ajal olid kulavaht, müüriõpp, puusepp, sõdur-invaliid, isik naine j.t., kelle elukutse ei nõudnud kogu aega ega annud küllaldast ülespidamist. Koolimaja ei olnud, vaid õpetaja pidi oma eluruumist selleks aset leidma. Opetati aabitsat, ristiusu algõpetust, Heidelbergi katekismust ja Taaveti lauluraamatut. Peale lugemise harjutuste õpiti pähe usu tekste. Distervegi jutustus: iga õpilane luges üksikult, ühtlase lugemise meetod oli veel tundmata. Üksteise järele tulid õpilased õpetaja laua juure. Ta näitas üksikuid tähte ja näitas neid, laps korrutas nimetust. Sellele järgnes harjutus. Siis käsitati sõnu täht tähe järele. Nii laps tutvunes tähtedega ja pisi tasa õppis lugema. See oli raske, väga raske meetod. Harilikult kulustid aastad, enne kui omandati enam-vähem rahuldav lugemise oskus, palju ei suutnud seda saavutada nelja aasta jooksul. Tõsi oli imiteeriv ja puht mehaaniline töö mõlemate poolte jaoks. Harva mõeldi tarvidusest loetavat mõista. Lapsed korrutasid veniva häälega Pühakirja tekste, salme ja katekismuse sisu. Sonade tähendusest, mille heiid nad pisi-tasa mäluusse kinnitasid, ei teadnud peaaegu midagi. Nad õppisid pealiskaudselt ja samuti pealiskaudne oli arusaamine. Lauluõpetusega ei olnud lugu parem. Opetaja laulis salmi ette nii kaua, kui lapsed suutsid korrata viisi, ehk õigemini, õpetaja järele ta maha piiksuda. Niisugused olid õppetingimused meie koolis XVI, XVII ja XVIII sajanguil. Õpetus piirdus ühe, kahe ainega ja õpetamine sundis väga viletsal mehaanilisel viisil."

Jou allika leidmine lapse hinges: õppus ei ole muud, kui kunst aidata kaasa loomulikule püüele areneda.

Krüsi jutustus tema valikust õpetaja kohale:

Joudis kätte eksami päev. Üks vanem kandidaat ilmutas omi teadmisi. Tal kasti läbi lügeda üks peatükk uuest testamendist ja kirjutada paar rida, mis kestis pool tundi. Kutsuti mind ette. Eksamineerija pani minu ette genealoogia tabeli Aadamist Abramini lugemiseks. Siis andis teritamata anisule, paludes midagi kirjutada. Mida kirjutada, küsisin mina. "Kirjutage Meie isa palve, või mis tahate," oli vastuseks. Kuna mina ei tundnud ei lause õpetust, ega õigekirjutust ehk vahemärke, siis võite ette kujutada sirgeldamise tagajärge. Sellega oli eksam tehtud ning meie lahkusime. Kui meid uuesti sisse kutsuti, siis tähenas eesistuja, et kumbki meist ei olla liig tugev teadmistes, üks oli tugevam lugemises, teine - kirjutamises, ja et minu võistleja oli 40 aastane, minul aga 18 aastat, siis anti eesõigus minule: mina võivat kergemini omandada puuduvad teadmised. Peale selle, minu elamu oli süüdam koolile, kui minu võistleja oma. Seepärast valiti

ka mind koolmeistriks. Kahtlemata tundsin ma end õnnelikuna tänu sarnasele ootamata otsusele, kuigi mul põhjust polnud kiidelda oma palgaga, mis ei ületanud paari franki nädalas, minu voisteleja asus politsei teenistusse ja sai 2 franki nädalas enam kui mina.

Pestalozzi uuendused: 1) koolis kodune vahekord, 2) asjalik tund: tapeet, 3) peast arvutamised, 4) kirjutus ja joonistus, elementidest alates, sünteetiliselt, 5) keelte oppuses asjade kasutamine, 6) maasteadus ja loodusteadus tegelikel nähtustil, 7) laulmine ja võimlemine uuel alusel. 8) deduktsiooni asemel induktsioon, alates üksikasjust, mitte reeglitest.

Spencer: Pestalozzi idee, mis tänapäev võib, oli: lapse arendamisega tuleb hällist alata.

Opperaamatud. Heaks opperaamatuks pean ma ainult seda, mida võib kasutada vilumata õpetaja peaaegu sama eduga, kui vilunud ja andekas.

Meuman: "Vaba pedagoogiliste teooriate eelarvamistest, on Pestalozzi oma õppeviisiga, oma pedagoogiliste meetodite tegeliku katsumisega praeguse aja eksperimentaal-pedagoogika eelkäijaks olnud.

Uus siht: Seda, mis Rousseau nõudis teoreetiliselt Emili jaoks, Pestalozzi nõuab igale lapsele kui vaene ta ka ei oleks, (piiratud mõistusega. "Euroopa oma õpetuse süsteemiga on sattunud eksiteele ehk õigemini kaotanud tee. Ühelt poolt, on ta tõusnud äärmisse kõrgusse teadustes ja kunstides. Teiselt poolt on ta kaotanud rahva hulkade loomuliku kultiveerimise aluse. Meie kontinent tuletab meele kuju nähtud prohveti poolt: tema kuldne pea ulatas pilvedeni, aga rahva haridus, mis oma õlgadel pidi kandma kuldse pea, sarnaneb kehale ja jalgadele savist. Ainumaks pääseteeks on rahvaharidus. Pilt kolmekordsest majast.

Fichte: Pestalozzi elu sihiks oli armastus vaese mahajaetud rahva vastu. Tema armastus oli sedavõrd õnnistatud, et ta enam leidis, kui otsis: ainuma päästeabinõu kogu inimsusele.

Ziegler: Kui küsida, milles seisab õieti Pestalozzi suurus, siis peab ütleva: mitte tema meetodis, mida ta küll ise tihti tahtsaimaks peab, mitte tema nõudmises kasvatus "loodusekäigu" järele kujundada, mitte tema "vaatluses" ja selle kolmes elemendis - arv, kuju ja sõna. Ka mitte selles, mis ta kasvatajana ja õpetajana tegelikult korda saatanud - vaid tema toeline suurus väljendub tema pedagoogika sotsiaalses vaimus, tunnetuses, et sotsiaalsed küsimused on ligidalt seotud toelise inimharidusega, idees päästa inimsugu tema parimate jõudude aratamise ja kinnitamisega, aidata teda kasvatusena eneseabile."

Rein: Pestalozzi kuulub loomupärase individuaalse kasvatuseteedeidjate (Pädfindern) ja terve sotsiaalse hariduse rajajate (Bahnbrecher) hulka. Tema suurus ei seisa mitte neis tagajärgedes, mis tema kui kasvataja ja meetodiker saavutas, olgugi, et üksikud mõtted väga väärtuslikud on, vaid ta leidis ülesse sisenemise kontakti kasvatus ja sotsiaal küsimuse vahel, individuaal pedagoogika arendas sotsiaalpedagoogikaks. Rahvaharidus nii alt kui seest on tema elu ja õpetuse teemiks."

Natorp: Pestalozzi keeras Euroopa koolivankri ümber ja juhtis teistele roostale, kuna ta: 1) tõstis hariduse inimsuse põhiõiguste hulka ja 2) rahvakooliõpetajate seisusele kõrge väärtuse andis. Selles halastuses seisis kogu ta isiksus, selles uskus oli ta kristlane, selles armastuses seisis tema pedagoogiliste ideede ilmanõjutav jõud.

"Armastusel on jumalik jõud, kui ta on toeline ega karda risti." Pestalozzi sõnad.

Kiri Iverdoni süsambal: ma elasin kui kerjus, et kerjustele näidata, kuidas nad inimestena peavad elama.

Amiel 29.okt.1874. Ma lugesin Pestalozzi elu. Milline hirmus lugu. Lunastajad on paratamata kannatajad. Ainult valu sunnitab uusi ideid.

FRIEDRICH FRÖBEL (1782 - 1852).

Fröbel oli koolipetaja poeg. Ema suri, kui poeg oli 9 kuune, nii jäi ta emaarmastuse ja hoolitses vahe oma poja eest, misparast lapsekooli puudulikuks jäi.

Ta õpib linnakoolis. Lõpetades selle saadetakse metsniku juure ametit oppima. Poisikesel aga tärkab huvi teaduse vastu. Metsniku juures tootades jätkab ta oppimist iseõppimise teel kuni ta niikaugale jõuab, et Jena ülikooli astub.

Ülikoolis satub ta tollesse noorsoo idoli-filosoof Schellingi mõju alla. Schelling on tuntud kui natuur-filosoof, kes loodust jumaldab ja arvab, et loodus on võrsunud kõrgemast Alusest, mille väljenduseks on ajalooline protsess. Ta võtab loodust panteistlikult. Võrdluseks toob ta taime seemne, milles juba algusest on peidetud terve taim, kuid mis alles aja jookkul kasvab, lahti loob ja avaldab mitmekesisusi kuni viljani.

Fröbel oli kasvanud ja elanud looduselapsena. Tema eriti meeldisid Schellingi vaated.

Aasta 1805 oli Fröbelile saatuslikuks. Olles alles üliõpilane satub ta kokku oma sõbra Grüneriga, kes oli Frankfurdis opetajaks. Viibides sõbra juures külastab ta selle kooli ning viibib laste hulgas. Grüner märkas kohe F. talenti lastega ümberkäimises ja soovitas talle ülikoolist välja astuda ning koolipõllule tootama asuda, sest ta olla sündinud koolipetaja F. tegi oma sõbra nõuandmise järele, esimesed katsed valmistada teda nii, et ta oma autobiograafias kirjutab: "Kui ma esimest korda viibisin 30-40 poisikese kekskel, oli mul üli hea, ma olin ütlemlata õnnelik, justkui kala vees.

Sõbra soovitusel tutvuneb F. niinasti Pestalozzi mõtetega kui ka ta enesega.

1808-1810 viibib ta Pestalozzi juures Verdenis. Siis tärkab tas tahe ülikooli haridust lõpuni viia. Opib Göttingenis ja Berliinis, avaldab erilist huvi filosoofiliste ainete vastu ja satub kahe filosoofi Fichte ja Grause mõju alla. Fichte õpetuses huvitab teda mõte isetegavast arenevast minast, mõte et kogu kosmose areng sünnib sissemiselt.

Niisugune vaade toob ta uutele mõtetele kasvatusteaduses.

Grause õpetuse sisuks oli, et inimene läbib oma arenemises kõik need astmed, mis inimsugu on läbi teinud. Lapsel on just sama arenemiskäik, mis oli inimsool. Ainuke vahe seisab selles, et laps teeb kiirelt läbi selle arenemise, mille inimsugu tegi läbi miljonite aastate vältusel. Kogu areng on väljajõudmine jumalusest, elu siht on jõudmine jumala valgustusest.

Ka need mõtted annavad suuna F. mõtete konstruktsioonile. Lõpetanud ülikooli asub ta koolitööle. Ta tootab Burgdorffis väeslaste koolijuhatajana. Siin püüab ta teostada juba kristalliseerunud mõtteid. Teda huvitab eriti laste areng nooremas eas - algkooli ja eelkooli aeg. Tema arvates vajavad lapsed selles vanaduses omaks arenemiseks tood ja mängu.

Töö olgu mänguga ja mäng tööna. Lapsel pole veel arusaamist tosisest tööst, seepärast töö olgu mänguna, kui mäng olgu kasulik.

Et teda huvitas eriti väikeste laste arenemine, siis ei jäänud tal tahelpanamata see kurb nähtus, et paljud lapsed olid paris hoolitses, vanematel polnud võimalik korraldada nende kasvatust. Tema jõuab arvamisele, et ühiskond peab siin appi tulema. Tuleb luua midagi, mis asendaks pere ja mis annaks rohkem kui harimata vanemad suulavad pakkuda.

Ühel päeval astudes mööda Blankenburgi tänavat näeb ta aias hulga lapsi mängivat ja ta jõuab otsusele: see koht, kus lapsed peavad aega viitma, on lasteaiad. Nii jääbki tema asutuste hüüdnimeks "Kindergarten". Mõte on tekkinud, nimi on antud

ja peagi aret ta mõtte teostamisele. Sellel on hiilgavad resultsaadid, lasteadeade arv kasvab tuhandeteni. Igal ilmakaarel hakatakse käima Fröbeli mõtte järele.

Sellega sai Fröbel lasteala loojaks.

Kuid ekslik oleks arvamine, et tema teened ainult sedlega piirduvad. Ta on sügavmõttelisem kasvatusteadlane: põhjalikult õppis tundma laste elu, sai hea filosoofilise hariduse ja suutis valgustada pedagoogilisi küsimusi paremini, kui paljud teised.

Omad mõtted ilmutas ta teoses: "Menschenerziehung" 1826.

FRÖBELI VAATED.

Kasvatussiht. Fröbel jagab Krause panteistlist vaadet, et kõigi asjade aluseks on jumalus. Selle väljendumine ongi ilma, kõigi asjade ja ka inimese areng. Inimese areng ja ülesanne on teha jumalikku alust juhtivaks jouks oma elus. Kasvatuse siht on viia inimest jumalikule, puhale elule.

Et Fröbel pooldas siinukest panteistlist vaadet, see asi-olu viis teda kokkupõrkele kirikuga, mis ahvardas saatuselikuks muutuda kogu lasteadeadele.

Fröbeli üldine kasvatuse juhtnoor on kahe lauses formuleeritud:

- 1) Uksusest läbi mitmuse keerulisemale üksusele.
- 2) Seesmiselt läbi välimise rikastatud seesmisele.

Esimese lausega tahab ta öelda, et kogu ilm liigub nii, nagu näit. taim. Taime seeme kujutab üksuse. Sellest ilmub mitmus (vars, oksad jne). See annab resultaadinaks üksuse - vilja, mis on aga juba keerulisem üksus kui seeme. Nii on lugu ka vaimu arenemisel. Mingisugune mote sünnitab mitmesugused mõtted, need süstematiseeruvad ja jouame jälle ühele arvamisele, mis saadud läbi mitmuse.

Teises juhtnooris toonitab ta, et elu hakkab seest miski tahtena, mis astub kontakti välisega. Inimene vastab, otsib, uurib, räägib. Välisega kontaktis olles tuleme tagasi minasse, inimese mina rikastub.

Nende üldjuhtnooride järele kaies tuleb kasvatust nii korraldada, et 1) ei alataks kone keeruliselt peale, vaid lihtsalt läbi mitmete vaatluste jouatakse keerulisemale üksusele.

2) Ei hakataks mitte väliselt last mõjutama, vaid seesmisi tunde aluseks võttes ja seletusi.

Lapsel on sees 4 jumalikku instinkti, milledega tuleb alati arvestada:

- 1) U S U, 2) T Ö Ö - T E G E V U S E, 3) K U N S T I ja 4) T E A D U S E I N S T I N K T.

Laps arenedes sammub läbi kolm astet:

- 1) Vaeikese iga - füüsiline areng.
- 2) Lapse iga - vaimu võimete võrsumine.
- 3) Opilase iga - süstemaatiline oppimine.

Neil kolmel astmel tuleb alati arvestada nimetatud nelja instinktiga.

1) Usuinstinkt on juurdunud sügavale ja ilmutab enda instinkt tiivses sugulustundes kaasilmaga, sest oleme ja ühest jumalikust alusest parit. Kasvatus selgitagu, seda instinkti, juba põhjuste otsimine näitab, et see instinkt meis on. Meie ei lepi ainult faktidega tahame algust, loojat leida. Oleme jumalalapsed ja tahame teada saada oma elu alust. Usutundes tunneme ka vendlust teiste olevustega. Ei loom ega taim põle meile sel viisil võõras, oleme ju parit ühest alusest ja seega sünnib usutunne kogu loodust armastama. Fröbel hindab seda tunnet väga, sest ülim õnn on elada sümpaatistes tunnetes loodusega. Ka seda peab selgitama kasvatus, kuid kõige paremini suudab seda teha armastaja pere. Armastusest vanemate vastu laieneb sümpaatiat kogu olevuste vastu looduses, sel teel me sulame enam ja enam ühte loodusega - jumalusega. Sellepärast on tähtsaim ülesanne arendada lapses usuinstinkti.

2) Jumal teeb ja loob vahetpidamata. Ka inimene kui jumalik olevus, tahab sarnaselt tegutseda, temasyon arenenud too ehk

tegevuse instinkt. Inimene ei tegutse alati kasu pärast, see oleks temast alatu, vaid jumaliku instinkti tõukeil. Juba lapsena tahab inimene omale tegevust, seda näitab meile selgesti tutvumine lapse hingeeluga. Kui lapsele võimaldatakse tegevust, siis on ta onnelik, vastasel korral aga onnetu.

F. pani tähele poisikest, kes sammus ohjad peos saba taga isa kõrval justkui peategelane. Ometi põlnud siin kasu tema toost, sest isa oli juhtija, aga see sünnitas lapsele head meelt.

Kui instinkt, mis on juurdunud inimesse ei arendata vööríti või ei hävitata hoopis, siis paisub ta järjest. Inimene tahab loojana tegutseda. Kui aga last ei lasta tegutseda, siis suretatakse temas jumalik instinkt. Kuid meie peame seda instinkti austama ja arendama. Lastetoost viidagu välja kõik, mida laps ei tarvita ja toodagu asemele niisugune materjal, millest laps saab miski luua. Näit. savi, liiva ja muud ehitusmaterjali. Laps tootab heameelega ja arendab seeläbi loomulikult tegevuse instinkti.

3) Kunsti instinkt.

Meis koigis on tung vajjendada oma sisemist ilma helides, varvides jne. Ka see instinkt annab end juba varakult tunda. Laps armastab hällis laulu kuulata, varsti katsub ka kaasa teha. Samuti tekib tal tantmine joonistada jne, igas loomingus katsub laps end väljendada. Lastele sobivad hästi tantsud, laulumängud. Sellepärast soovitab F. lastetoas alati laulu tarvitada, ema ei tohi hälli juures iialgi vaikida, vaid peab ikka laulma.

Kui kunstinstinkti õieti arendada, siis muutub see loovaks instinktiks, vastasel korral aga strofeerub.

4) Teaduse instinkt avaldub selles, et inimene tahab rikastada omi teadmisi. Ka see instinkt paneb end varakult makama: juba väike laps tahab ikka uusi ja uusi teadmisi saada. Kui ta soove rahuldatakse, siis on ta onnelik.

Laps tihti lonub asju kas või mängukannidest. Näiteks votab nukult silmad peast. Seda ei tee ta lobu pärast, vaid ta otsib uusi teadmisi.

Tegelikus elus toimetatakse sageli väga valesti. Laps tahab oma teadmisi rikastada, aga ta tougatakse eemale. Laps hakkab karjuma, ja see on õigluse kisa. Tihti suretatakse see instinkt, mis aga pärast valusalt tunda annab. Frobeli ütleb: "Kellelgi pole õigust lapse küsimusele mitte vastata." Iga vanema kohus on lapse küsimustele õige vastus anda ja kui tal omal nii suuri teadmisi pole, siis küsige teiselt, aga laps peab saama vastuse.

Sel teel muutub laps teadushimuliseks. Ka kool toimetab tihti valesti, ka tema suretab lapses seda instinkti. Esimese klassi lastel on suur teadushimu, kuid tihti muutuvad lapsed aastate jooksul tuimaks. Nähtavasti on kool siin instinkti suretajaks.

F. hakkas põhjusi otsima, miks kool on suretajaks ja leidis põhjuse, et õpilasi ei lasta küllalt küsida. Küsitakse õpilasi selle asemel, et neil lasta küsida. Koolisüsteem ei arvesta küllalt laste loomulikku sisemiste tarvetega. Parandust on tingimata vaja, aga kuidas? F. realiseeris omad mõtted lasteaedade näol, aga kuidas edasi toimetada, sellele meie selget vastust F. ei saa.

ÕPETAMISE ÜLESANNE.

Opetamise ülesanne on tundma õppida ennast, loodust ja jumalat kui ühendavat alust. Et ennast tundma õppida, selleks aitab palju kaasa usuõpetus, mis F. arvates on tähtsaim õppeaine. Et aga ilma tundma õppida, siis peab inimene uurima looduseõpetust, millele veel kaasa aitab matemaatika.

Keeled ja kirjandus õpetavad jumalat ja inimeste vaimuelu tundma. Tähtsaks peab ta ka mänge ja kasitööd.

ÕPETAMISE PRINTSIIBID.

1) Kasitus olgu kausaalne. Asjades olgu esikohal ühtluse leidmine ja sisemise side otsimine.
2) Kasitus olgu isetegev. 3) Kasitud olgu nägelik, sest täielik ja rikkalik elu areneb ainult elust rikkast vaatlusust ja loomisest.

Füüsiline kasvatus.

F. hindab kõrgelt füüsilist kasvatust. Keha kuulaku hinge sõna ja olgu kui mänguriist artisti käes. Hing on kunstnik ja keha mänguriist. Paremaks abinõuks füüsilisel kasvatusel on lihtne elu, elu selle printsiibi järele, et ükski keha tarviduste rahuldamise abinõu ei pea muutuma iseseisvaks sihiks. Näit. riie on keha katteks, kuid meie ei riietu keha tarviduse pärast, vaid otsekohe riiete pärast. Inimene aga peaks olema lihtsalt ja hoolitsema keha tarviduste eest.

Et keha füüsiliselt hästi areneks, selleks peab inimene ka mitmekülgeid harjutusi tegema.

L A S T E A I A D.

F. näeb lasteaeda asutustena noortele lastele, enne kooliaega. Lasteaed oleks peategevuseks mängud toode näol, kus abinõuks on igasugused liigutused, laulud ja koned. Tuntud on F. 6 kingitust, mida ta soovib kinkida lastele:

- 1) 6 värvilist palli, juba siis, kui laps on alles hallis.
- 2) Kera, silinder ja kuup - 2-3 aast. lapsele.
- 3) Kuup, mis on jaotatud 8 väikseks kuubiks.
- 4) 8 telliskivi, mis oleksid puust.
- 5) 27 kuupi, milledest 21 on terved, kuna 3 on jaotatud 6 priismaks ja 3 jaotatud 12 priismaks.
- 6) 27 telliskivi. Neist 21 tervet, 3 kuueks ruuduks, 3 pikku pooleks - palkideks.

Nende kingituste mote on: ANDA LAPSELE EHITUSMATERJALI, ET TA VERDAKS KASULIKULT AEGA.

Joh. Friedr. H E R B A R T (1776 - 1841).

Herbarti isa oli ametnikuks Oldenburgis. Ta tundis erilist huvi filosoofiliste küsimuste vast. Ena oli väga andekas muusikas ja nonda paris laps juba sunnilt head kalduvused. Herbart saab hea koduse ja kooli hariduse, mida täiendab veel Jena ülikoolis. Seal kuulab ta Kanti, Fichtet ja uurib pedagoogilisi küsimusi. Ta tutvuneb ka Pestalozziga. Kaib ta tööd vaatamas. Peale ülikooli lõpetamise tootab ta 3 aastat koolipõllul ja aastal 1884 saab Göttingenis professoriks. A.1889 kui Kant sureb, valitakse ta Königsbergi ülikooli professoriks. Ta on ka vääriline järeלטulija Kantile.

Herbarti sulest on ilmunud mitmed tähtsad teaduslised tööd:

- 1) Metafüüsika peapunktid.
- 2) Psühholoogia õpperaamat.
- 3) Üldine pedagoogika tuletatud kasvatussihist.
- 4) Pedagoogika loengute kava.

Praktiliselt on Herbart väga vähe pedagoogika alal tootanud, tema on rohkem pedagoog-filosoof. Aga tema mottekaik on siiski praktiline, tugenev reaalistele nähtustele.

Filosoofiline ja psühholoogiline positsioon.

Herbart valgustab sügavalt filosoofilisi, psühholoogilisi ja pedagoogilisi vaateid. Ta on parim filosoof pedagoogide keskel ja parim pedagoog filosoofide keskel. Ilmavaate poolest on ta kriitiline realist.

"Nagu suits näitab tuld, nii ka meie aistingud näitavad tegelikult olevaid asju". See, mis on tegelikult, on lihtne ja kindel. On kindlad muutmata üksused - reaalsed, neil pole mitmeid omadusi, vaid ainult mitmed suhted - tajumused.

Ka hinges pole mingisuguseid võimeid, ta on tahula rasa. Saabudes siia ilma, astub hing kontakti teiste asjadega. Esimesed suhted on aistingud, neist võrsuvad kujutlused, kui suhtumise resultaat. Kogu teadmised on algelementide suhted. Nii on mälu kujutluse suhe, ka fantaasia pole muud, kui kujutluste suhtumine, samuti Herbarti vaate järele on ka tundeelu ja tahteelu tekkinud kujutluste suhtumisest.

Näide, kuidas võib tahe tekkida: poiss läheb tanavat mooda ja näeb poeknal apelsiine. Tal tekib tahe neid osta. Poleks

tal olnud kujutluste tekkimist, suhtumist, poleks ka tahtet tekkinud.

Kujutlusist kasvab kõik, ka meie mina suhtumine välisilmale. Sellepärast nimetatakse Herbarti intellektualistik, kes asetab intellekti kõigi elamuste aluseks.

Kasvatustilised küsimused.

----- Elusihit. Inimene peab suutma otsustada, mis on hea ja mis on halb. Seda aga otsustab maitse nagu iluduski. Sealjuures on inimeses reguleerivate jõududega 5 aadet:

- 1) Sisemise vabaduse aade. Meie hindame heaks kõik, mis kindlustab meie sisemist vabadust.
- 2) Täielikkuse aade, meie hindame korgemini täielikumait.
- 3) Heatahtlikkuse aade. Meie hindame korgelt koike, kes püüavad suhtuda teistele heatahtlikult.
- 4) Seaduslikkuse aade, meie ei taha kellelegi luba anda seadusest üleastumiseks.
- 5) Oigluse aade, et igauks saaks tasu tehete järele, et ei tasutaks kurja heaga ja head kurjaga. Need aaded määravad ka kolbluse aade. Kõrgem kolblus seisab neist aatest labiimbumises. Et kasvataja suudaks omi ülesandeid korralikult täita, selleks peab ta olema ise saanud põhjaliku ettevalmistuse. Alati ei voi kasvataja loota loomu annile, kui tal see olemas on, vaid peab tugema teoreetilisele ettevalmistusele. Praktika ja teooria koos loovad hea opetaja.

Opetajal on 3 abinõu tarvitada: opetus, kasvatus, distsipliin.

Tahtsaim neist on OPETUS, see on õieti kujutluste andmine

Millised kujutlused lapsele antakse, sellest oleneb nii lapse tunde kui ka tahte elu. Seepärast peab opetaja olema äärmiselt ettevaatlik, milliseid kujutlusi ta annab kasvandikkudele. Ainult KASVATAV OPETUS on vaart, sest kujutluste andmisega loome isiksuse.

2) Teine abinõu on KASVATAMINE, lapse hoiatamine, mis seisab selles, et tosta lapse enese silmis ta mina vaartust, enese lugupidamist.

3) Kolmas abinõu on DISTSIPLIIN - valitsemine. Peamõtteks on siin - sisendada lastele haid ja kindlaid harjumusi, luua kindel iseloom, sellele viivad järelevalve, kindlad kasud ja keelud, ahvardus tarbekorral ka kohalised karistused, sest tema arvates on võimatu labi saada kurva kunstita - sudant tosiselt haa-vata.

Herbart loi uue metodoloogilise liikumise.

----- Tema didaktilised põhimõtted:

- 1) Kasvandikus peab aratama kahe sugust huvi aine vastu - empiirilist ja apertseptiivset.
- 2) Opetuses olgu kõik seotud, ei tohi olla huppeid ega kohal tampimist.
- 3) Opetus ärgu olgu liig elementaarne.
- 4) Kasitamine olgu nägelik.
- 5) Opetamisel aratataga vahet ka aktiivset tahelpannu, aga nii, et kasvandik märkaks ikkagi töö vastu huvi.
- 6) Opetamisel olgu mitmekülgne huvitus: empiiriline, sümpaatiline, spekulatiivne, sotsiaalne, esteetiline, usuline jne. kusjuures iga huvitus veel mitmekülgne oleks, aga need mitmekülgsed huvitused olgu ühtlustatud, et opetus ei kujuneks visketeks. Seepärast vaja teha igal tunnil selge kokkuvõte, assotsieerida uued teadmised endistega, koordineerida, süstematiseerida ja sünteseerida.

----- HERBERT SPENCER (1820 - 1903). -----

Spencer oli pedagoogi poeg, kes tundis suurt huvi loodusteaduse vastu. Ka poeg andus isa mõjul juba noorelt looduse vaatlemisele.

Tolleaja mõtete valitsejaks oli DARVIN, ja polnud sugugi imeks panna, kui S. ka Darvini jüngriks sai. Ta mõtted olid nii-

võrd kiindunud sellesse teadusevalda, et ta juba 15. a. ilmutas originaalse teose mineraloogia alalt. Ta saavutas katkendilise hariduse. Keskkool jäi lõpetamata keelte mitteoskuse tõttu. Aga ta püüdis omal alal iseõppimise teel edasi.

Loodusteaduslastelt küsimustelt siirdusid ta mõtted sotsiaalsete, filosoofiliste ja lõpuks ka pedagoogiliste küsimuste juurde. Tema sulest a ilmusid teosed:

1) Sotsiaalne statika, 2) Psühholoogia põhijooned.
3) Moistuse ja kolbluse ning kena kasvatus, 4) Sünteetilise filosoofia süsteem.

SPENCERI ILMAVAADE.

S. jagab mõtet, et ilmaelu liikumine sünnib kahe aate tõukel:

- 1) Uhetäoline muutub järjest mitmetäoliseks.
- 2) Sisemine kohaneb valimisega.

Inimene on olevus, kes annab eneses kõige rohkem kohanemisevõimet valistingimustele.

ELUSIHT on omne saavutamine. Seda on katsutud saavutada aga valel teel ja selleparast on ta olnud kattesaamatu. Siin on süüdi kasvatus. On kõik aeg toimetatud nii, nagu seda teeb asjatundmatu aednik: ta tahab saada ilusaid oisi, pühib oistelt tolm, aga unustab koguni juurtele toidu andmise ja neil lilledel pole ometi ilu ega iga. Moistlik aednik hoolitseb juurte eest. Kogu kultuuris on vaarsamm tentud. On hoolitsetud selle eest, mis ehib elu, aga mitte juurte eest, milledele tugeneb elu. See positsioon tuleb muuta ümber.

Mida siis õpetada? Koolis õpitakse kunsti, keelt, mis lubavad seltskonnas hiilgada, kuid mida elus sageli vaja pole. Tema seab esikohale nouded, et vaja õpetada eestkätt seda, mis võimaldab täit elu. Täielu seisab tegevuses enesekaitseks, elutarvete muretsemises, tuleva soo kasvatuses, kodanikkude kohuste täitmises ja moistlikus vabaaja kasutamises. Selleparast tuleks õppeained üsna teisiti järjestada. Nende järjekord tähtsuse poolest oleks sihuke:

1) Füsioloogia, inimene peab kõige pealt oma organismi ehitust tundma enesekaitseks.

2) Loogika, matemaatika, mehaanika, füüsika, keemia, astronoomia, geoloogia, bioloogia, sotsioloogia, mis annavad juhatusi elutarvete muretsemisel.

3) Füsioloogia, psühholoogia ja eetika, mis õpetavad hoolitsema järeltuleva soo eest.

4) Ajalugu ja seaduste tundmine, mis valmistavad kodanikke ette nende kohuste täitmisele.

5) Kunstid ja kirjandus, mis sünnivad vabaaja meelelahutuseks.

Õpetamisviis.

Õpetamis viisis pakub ta väga vähe originaalset. Ta rõhutab juba varem nimetatud mõtteid, nagu: liikuda selgelt tundedemale, konkreetselt abstraktsele jne. Kehaline kasvatus.

Kehalisel kasvatusel tuleks tähele panna: toitu, harjutusi, riietumist. Tavaliselt lastele ei soovitata lihatoite. S. ei jaga seda vaadet, vaid seal üles noud, et lapsed küllaldaselt lihatoite saaksid, sest lihaseojad on ikka targemad kui taimetoitlased, seda võib tähele panna ka loomariigis.

Harilikult puutakse hoolitseda kena karastuse eest, riietatakse lapsed õige kergelt, kuid S. ei jaga ka seda vaadet. Riided peavad olema soojad, nad peavad kenasoojuse alalhoidjad olema. Seda peetakse harilikult toidu ülesandeks. Toit ärgu olgu aga kütteks, vaid kena ülesehitamiseks, tähendab Spencer.

Ta pooldab kehalist harjutusi ja rõhutab et naised harjutaksid võimlemist, ka nemad peaksid arendama muskulaatuuri. Vaimutöö koormatus.

Spencer leiab, et igal asjal on omad piirid. Loodus on peenike kalkulaator, tema ei lase end petta: kui mere

võtame temalt rohkem kui ta anda suudab, siis nõuab ta selle enesele tagasi. Inimene võib tootada ainult joukonaselt. Kui organism ei luba, peame kas too katkestama, või jõudu juure muretsema või tood vähendama, et oleks tasakaal kulu ja tulu vahel. Kasvatajad peavad hoolitsema selle eest, et kasvandik ei koormaks end, sest niisugusel korral võib ta kaotada elu- roomu, ühtlasi sellega ka tööhimu ja seltskond saab uue närbu- nud õie, kellel pole eluõnne.

K A E S O L E V A S A J A N G U P E D A G O O - G I L I S E D V O O L U D .

Meie ajal on 4 päävoolu enk 4 pedagoogilist aadet liikumas: 1. Uks neist on mõte, et kõik kasvatustöö kui ka õpetus peab olema rajatud lapse hingeale, selleparast saagu laps erilise uurimise objektiks. Tema hingeelu ei voi mitte võtta täiskas- vanud inimese hingeelu konaselt, kõik olgu "lapsest enesest" Seda liikumist nim. PEDAGOOGILISEKS liikumiseks (pes - G.k. sõna - laps). Laps olgu uurimisobjektiks. Selle liikumise isaks peetakse ameeriklast STANLEY HALL'i, kes korraldas eriti laial- dasi uurimisi eelkooliealiste ja kooliealiste laste suhtes. Niisugused uurimised on mead võtnud ka mitmel pool Euroopas. Näit. prof. Meumann Saksamaal, prof. Binet Prantsusmaal, prof. Lazevski Venemaal jne.

Pedagoogiliste uurimuste isearaldus seisab selles, et laps võetakse uurimusele loomulikkudes tingimustes - korralda- takse loomulik eksperiment. Siin on abiks mitmesug. pedagoogi- lised meetodid: isegi fotograafia ja kino meetode tarvitatakse siin. Sarnased pedagoogilised uurimused aitavad palju kaasa kasvatuses ülesannete lahendamiseks ja viimasel ajal ka didaktika ülesannete lahendamisele.

Üldpõhimõtteks on siin, et ühtki mõtet ei tule tarvitusele võtta kaalutult üksnes deduktiivselt - ratsionaalselt, vaid uuritult empiiriliselt - katseliselt. Alles siis võib kontrol- lida, kuivõrd sünnib ta lipukirjaks kasvatuses.

2. Teiseks domineerivaks mõtteks on, et kasvatus ja kool tuleb rakendada ühiskondlikkude ülesannete täitmisele. Kool peab pidama lapse sotsiaalset arenemist silmas, kuivõrd kasvab temast kasulik seltskonna liige. Kool aidaku kaasa, et iga üksik kas- vandik tootaks solidaarselt, siis võib ta ka kollektiivs kasu- lik olla. Kool on ühiskonna ülalpidada, selle eest peab ta ka ühiskonna teenistuses olema. Selle voolu algatajaks oli prof. NATORP, kes andis välja teose "Sotsiaalne pedagoogika". Selles teoses väitab ta, et inimene on ühiskindlane olevus algusest lõpuni, ta ei saa olla üksikuna ega pole ka olnud. Inimene vajab oma arengus ühiskonda, muidu ta ei saa areneda, ta mõte ei toota kullaft edukalt. Aina seal kus on mõtete hoooramine, tekib sade, leitakse tõeteri. Ühiskond võib üksnes siis olla tugev, kui teda miski tsementeerib.

Noorsugu viibib hulga aastaid koolis. Selle aja jooksul peab kasvataja sisendama neisse niisuguseid mõtteid, mis aita- vad arendada ühistunnet, et ühistunne tõuseks kõrgemale arenemis- astmele, kui individuaalsed tunded. Ainult üksmeelega, solidaar- selt võib rahvas midagi korda saata.

Kool seob inimesi üksteisega. Nad lähenevad siin rohkem kui kuski mujal. Paremad sõbrad jäävad ikka koolipoivest, koolis võib laste vahel olla parem vahekord kui kodus, selts- sest kooselu aastate vaitusel avaldab sügava mõju.

Kool peab kogu rahva ühte sulatama, selleks vaja ühtlast kooli. Alghariduse aste olgu täitsa ühtlane kogu riigi rahvale. See on ka tästi kooli kavas. Algekool olgu sunduslik ja ühtla- ne igale rahva liikmele. Peale algkooli on aga juba erinevine lubatav, sest kogu rahvas ei saa üha ünt tood, see on erinevine elukutsete järele. Teise jarga üldhariduslikku kooli lähavad need, kes valmistavad end ette intelligentsemale elukutsele. Neile on veel peale üldharidusliku kooli teise astme kutsekoolid, nagu ülikool, tehnikum, konservatooriumid jne.

Natorpi mõtted on loonud labi kogu maailmas.

III.

Tookool. Selle voolu algatajaks oli Müncheni linna koolinõunik.- Kerschenshteiner. Temaie on omased Natorpi mõtted, kuid ta leiab, et rahva kisu lõhki see, et ühed on kasitoolised ja teised haritlased. Ühed tootavad ühel alal ülemaara, teised teisel alal. Mõlemite vahel on aja jooksul tekkinud suur kuristik. Rahvas, kasitoolised ei saa aru haritlastest - vaimutöö tegijaist ja ümberpoordult. Haritlasi vorreldakse rahva peajuga, kuna rahvas on kehaks. Et tänelepanu kontseptsioon liigub kahes suunas, siis on pea nagu kehast lahutatud. Seileie peab tulema lõpp. Füüsiline töö tegijana peavad tegema ka vaimlist tööd ja haritlased füüsilist tööd. Niisugusel juhusel saavad kõik üksteise toost aru ja kaob kuristik. Füüsilise töö tegijale on vaimline töö vahelduseks, ei ole kerge, vaheldusrikkam. Samuti on füüsiline töö vahelduseks haritlasele.

Igale üksikule isikule peitub selles võit, seda enam kasu peitub selles aga kogu rahvale. Nõnda opime üksteise tööd hindama kaua.

Ühekülgselt arendades intellekti saame ka ühekülgselt arenenud inimese. Peale selle ei oma teoreetilised teadmised, mis omandatud puhtmoistuskult, kuigi suurt eluvaartust. Et teadmist teostada, peab ta teo kaudu omandatud olema, kus muskulatuur on tegevuses.

Kriti radikaalselt on hakatud tootama sel põhimõttel Saksa maal ja just pärast revolutsiooni. Otsiti kaotuse põhjust ilmasõjas, ja jõuti otsusele, et põhjus peitub selles, et kool polnud valmistanud sugugi tehnikesi, vaid teoreetikuid.

Saksamaal on kohati mindud niikaugele, et klassides on hoopis teistsgugused sisesesed. Klass ei tuleta meele klassituba, oppekooli, vaid tookoda, tookooli. Tooga opetatakse ja distsipliin neeritakse. Tookooli põhimõte on toonud enesega kaasa palju uusi mõtteid, näiteks eitab täiesti oppekava, tunnikava jne. Opetajat ei tohi segada tema tegevuses ei kelle ega tunnikava ega oppekava, see oleneb tookaigust ja laste voimetest.

IV. LASTEKODUD - M A R I E M O N T E S S O R I põhimõtteid.

M. Montessori on geniaalne naispedagoog. Montessori on hea haridusega. Ta on Rooma ülikoolis füsioloogia professoriks ja arstiteaduse doktor. Enne elukutse valikut tootas ta Ameerikas prof. Segali õpilasena. Prof. Segal teeb tegemist norgaandeliste lastega, uurib neid, motiveerib välja mitmesuguseid abinõusid defektiivsete laste arendamiseks ja korraldab vastavaid kooli.

Seal tootades märkas Mont., et ratsionaalsed meetodid ei ole võimalik arendada norgaandelisi lapsi ja jõuda lõpuks peasegu sama kaugele kui normaali lastega. Siis tekkis tal mõte - kuid mis sihini võiks välja jõuda siis, kui need ratsionaalsed meetodid normaalsete laste juures mõtta tarvilikele. Ja ta hakkabki katseid korraldama. Tähelepanekuid tehes, jõuab ta lõpuks otsusele, et kõige rohkem tuleb rõhku panna meelte arendamisele. Mont. tuleb mõttele, et kui teadus on praegu nii kaugele jõudnud, siis võlg-neme tänu katseriistadele, tänu mikro- ja teleskoobile. Siit teeb ta järelduse:

On vaja kõik meeled viia nii kaugele, et meie paremini tajuksime kui praegu, meil on silmad, aga meie ei näe kuigi palju, meil on kõrvad, aga meie kuuleme vähe, kõik ornad helid lähevad kaotsi.

Ilma on palju huvitavam kui meie arvame, meil ainult puuduvad teravad näsi arenenud meeled, et ilma täies ulatuses tunnetada. Meie meele mure oleks meil arendada me e l i. Raske on kujutada inimest, kelle meeled raagiks 10 korda rohkem kui praegu. Kui rikkalik võiks olla ta hingeelu. Ja Mont. hakkabki rõhku panema meelte arendamisele. Ta on hulk mitmesuguseid võtteid sel alal tarvitusele võtnud. Ümad mõtted selle kohta ilmutes ta teoses "Selbstständige Erziehung".

Aga veel teine mõte tekkis tal norgameelsete lastega kokku puutudes. Ta leidis, et sotsiaalsed näivad tingimused on just selle põhjuseks, et norgameelsete laste % nii suur on. Sest kui las-

te eest ei saa keegi hoolitseda, siis võivad nad kergesti oma vaimu läbi kehalise tervise rikkuda. Niisuguse sotsiaalse pahe arstimiseks paneb ta ette lüüa L A S T E K O D U D, kus asjatundja direktorid reguleerib laste tood, et lapsed hoolita ja järelevalveta aega ei raiskaks. Ta asutab Roomas lastekodu 4-8 aastalistele põhimõttele, et ta olgu lastele toeliseks koduks. Siin antakse lastele võimalus korraldada end nii, et nad rühmades veedaksid lõbusalt aega. Mõõbliks on kodumööbel (kerged toolid, lauad). Ka koolis olgu kerge mööbel, sest mööbel pole distsiplineerimise abinõu, et ta raske peab olema. Lapsi õpetatakse kodu korraldama. Neli aastalist peavad juba oskama laua ääres teenida. Et lapsed oskavad oma asjadega ümber käia, seda on just Montessori näidanud. Ta nõuab kindlat distsipliini, kuid meie ei pea distsiplineerima sõnakuulmisele, vaid tööle, tegevusele. Kasvataja argu olgu pealetükkiv lastele, ta juhatagu neid - juhataja - direktor.

Kui tuleb tegemist tema niisugustega, kes uude ei tunnista ühiskondlikku korda, siis peab nende kui haigete peale vaatama. 1) Neid vaja isoleerida. Meie isoleerime ju ka haiged tervetest, aga meie ei tee seda hoolimatult, vaid võtame haige erilise hooli alla, hoolitseme tema eest raskem kui terve eest. Niimoodi peame talitama ka sel juhul, kui mõni koguni ei taha tunnustada ühiskondlikku korda. Hoolimata klassist väljasaatmine sunnib haiva vanemkorra. Kui üks õpilane kord niisugust külmutust ja hoolimatust tunda saab, siis õpib ta varsti ka teistega sarnaselt ümber käima.

2) Distsiplineerivalt mõjub vaikustund. Lapsed peavad istuma vagusi. Vaikus mõjub teritavalt kuulmisele. Vaikus hakkab lastele raskima. Vaikuses nimetatakse kellegi õpilase nime ja kästakse teda midagi teha, aga ka see peab sündima äärmiselt vaikusel.

Sarnaselt õpib laps enese üle valitsema, end talitsutama ja kui ta juba enese üle oskab valitseda, siis võib loota, et taast korralik ühiskonna liige saab.

=====

K38223